

บทย้อนพินิจประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่: เวลาแบบสุญญากาศและการก่อรูป

กฤษฎกร กอกเผือก¹ทวีศักดิ์ เผือกสม²

(Received: September 20, 2020; Revised: January 17, 2021; Accepted: April 20, 2021)

บทคัดย่อ

นักวิชาการประวัติศาสตร์ไทยมักนิยามและมีหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาคุณสมบัติของการเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่อย่างแข็งทื่อ ราวกับว่าได้พรหมของการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นหาได้มีรากฐานของการเปลี่ยนแปลงทางภูมิปัญญาใดๆ ไม่ จนกล่าวได้ว่า การก่อรูปประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ได้ถูกลดความซับซ้อนลงจนไม่เหลือที่ไว้ให้กับข้อสงสัยใดๆ อีกต่อไป ด้วยปัญหาดังกล่าว บทความนี้จึงนำเสนอคิดว่าด้วยห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์ อันวางอยู่บนความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับกาลเวลาสุญญากาศและอวกาศ มาใช้วิเคราะห์งานเขียนของรัชกาลที่ 4 ในฐานะที่ได้รับการอธิบายว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในสังคมไทยในยามฟ้ารุ่งของการเผชิญ/ปะทะกันทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาระหว่างสยามกับตะวันตก โดยข้อถกเถียงสำคัญของงานชิ้นนี้ คือ งานเขียนของรัชกาลที่ 4 แม้ว่าจะไม่ใช่งานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ตามขนบตะวันตก แต่ก็ตั้งอยู่ภายใต้การพยายามสถาปนากรอบกาลเวลาสากลและความเป็นเอกภาวะในตัวเองของวัตถุหรือเหตุการณ์ใน “อดีต” อันถือเป็นรากฐานของการก่อรูปของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่

คำสำคัญ: เวลาแบบสุญญากาศและอวกาศ ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ ห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์ รัชกาลที่ 4

¹ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร .
อีเมล: krijakara@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Modern Thai Historiography Revisited: Empty Time and Its Formation

Krijakara Kokpuak³

Davisakd Puaksom⁴

Abstract

Thai Historians often define the qualities of being “modern historiography” with monolithic criteria, as though, under the carpet of those changes, there was no basis of any intellectual adjustment. In other words, the formation of modern Thai historiography has been simplified until it left no room for inquiry at any range. With such concern, this essay has yoked the concept of historical temporality – that is based on the concept of empty and embodied times – to contemplate Rama IV’s writings as it has been described as the beginning of modern history writing in Thai society on the eve of intellectual conjuncture between Siam and the West. The main arguments of this essay are that although Rama IV’s writings were not modern historical writings in the modern western tradition, they posited themselves in attempting to establish the universal time and the singularity of an object or event of the “the past.” This characteristic is considered the crucial basis of the formation of modern Thai historiography.

Keywords: Empty and Embodied Times, Historical Temporality, Modern Historiography, Rama IV

³ Graduate student of Southeast Asian Studies in Department of History, Faculty of Social Sciences at Naresuan University.
e-mail: krijakara@gmail.com

⁴ Asst. Prof., Department of History, Faculty of Social Sciences at Naresuan University.

บทนำ: ปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ของไทย

นับตั้งแต่หลวงวิจิตรวาทการถวายนามแด่สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพให้เป็น “พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์สยาม” เมื่อ พ.ศ.2473 ในหน้าคำอุทิศของหนังสือ *ประวัติศาสตร์สากล เล่มที่ 6 กล่าวถึงประวัติของสยาม (ตอนต้น)* ในฐานะที่ทรงเป็นผู้ “ใช้เวลากว่า ๔๐ ปี สำหรับทรงค้นคว้าและนำเสนอแสงสว่างมาส่องให้พวกเราทราบความจริงในประวัติศาสตร์ของชาติเรา” (Wichitwathakan, 1930, p. 11) แต่ทว่าเป็นเวลาอีกกว่าสี่ทศวรรษถึงจะปรากฏงานศึกษาของนักวิชาการประวัติศาสตร์ที่พยายาม “รู้จักพระองค์ในฐานะนักประวัติศาสตร์”⁵ ผ่านการศึกษาชีวิตและงานนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ โดยนักวิชาการประวัติศาสตร์ผู้พยายามฉายแสงไปยัง “บิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย [ผู้]ทรงเป็นบุคคลที่มีมโนทัศน์สูงสุดในประวัติศาสตร์” คือ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ซึ่งเขียนบทความอันชื่อว่า “สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ กับอาร์โนลด์ ทอยน์บี” ลงพิมพ์ในวารสาร *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับที่ 1 ปีที่ 7 เดือนมิถุนายน - สิงหาคม พ.ศ.2512 จนถือได้ว่าเป็นหนึ่งในงานบุกเบิกชิ้นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ของไทย (Jeamteerasakul, 1982, p. 74) นิธิอธิบายว่า “ในประเทศไทย ไม่เคยมีประเพณีของประวัติศาสตร์อย่างเดียวกับที่งานของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพแสดงออกเลย” (Eoseewong, 1969, p. 18) ดังนั้น นิธิจึงอนุมานว่า งานเขียนของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพท่านนั้นมีลักษณะอย่างจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก หากกล่าวตามคำของนิธิก็คือ “สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ทรงได้รับอิทธิพลแนวคิดการเขียนประวัติศาสตร์จากยุโรปในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ และต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นั้นหมายความว่าทรงเป็น ‘ศิษย์’ ของมอมเซน (Mommson) และรังเก (Ranke) เหมือนนักประวัติศาสตร์ทั่วทั้งโลก” (p. 18) หลังจากนั้น นักวิชาการประวัติศาสตร์หลายท่านได้ขยายความเข้าใจเกี่ยวกับจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์ดังกล่าวของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพท่านออกไป อย่างเช่น กอบแก้ว สุวรรณทนต์-เพียร (Suwannathat-Pian, 1974) ผู้บัญญัติศัพท์ที่ใช้เรียกจารีตงานเขียนนี้ว่า “ประวัติศาสตร์สกุลดำรงราชานุภาพ” สมเกียรติ วันทะนะ ผู้เสนอให้เรียกจารีตนี้ว่า “จารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์แห่งจักรีวงศ์” (Wanthana, 1986, p. 216) หรือธงชัย วินิจจะกุล ผู้ผูกคำศัพท์เพื่อเรียกจารีตนี้ใหม่เมื่อทศวรรษที่แล้วว่า “ประวัติศาสตร์แบบราชาชาตินิยม” (Winichakul, 2001)

ในความพยายามทำความเข้าใจจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์ของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ข้างต้นนั้นยังโพล่ไปยังการทำความเข้าใจถึงการก่อรูปของจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ (Modern Historiography) ที่ได้เข้าแทนที่จารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบจารีตของสยาม อันได้แก่ พระราชพงศาวดารหรือตำนานทางศาสนาต่างๆ โดยการเข้าแทนที่ดังกล่าวจะเป็นไปไม่ได้เลยหากไม่เกิดการเผชิญหน้าทางวัฒนธรรมระหว่างสยามและชาติตะวันตกในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นไป หรือเกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของสยามเองตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 เหล่านี้เองคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ให้นักวิชาการประวัติศาสตร์หลายคนลงความเห็นร่วมกันว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ของไทยนั้นได้ก่อ

⁵ แต่เดิม คำว่า “History” ได้รับการแปลมาใช้ในภาษาไทย ด้วยคำว่า “พงศาวดาร” ต่อมาในช่วงทศวรรษปลาย 2450 รัชกาลที่ 6 จึงทรงบัญญัติศัพท์คำว่า “ประวัติศาสตร์” ขึ้นใหม่เพื่อใช้แปลคำว่า “History” ดังปรากฏครั้งแรกในข้อเขียนเรื่อง “ผลแห่งวิธีศึกษาของเยอรมัน แสดงความเห็นโดยอ้อม” ในวารสาร *วิทยาสาร* เล่มที่ 16 ตอนที่ 1 (พ.ศ.2458-2459) แต่ดูเหมือนว่าจะยังไม่เป็นที่นิยมใช้กัน (ดูการอภิปรายเรื่องนี้เพิ่มเติม Wanthana, 1984, p. 93; Wacharapradit, 1996, p. 201; Tagananand, 2008, pp. 143-145) ในช่วงทศวรรษ 2470 จึงเริ่มมีการใช้คำนี้มากขึ้น อย่างเช่น ในหลักสูตรมัธยมศึกษา พ.ศ.2471 ได้เปลี่ยนชื่อ “วิชาภูมิศาสตร์และพงศาวดาร” เป็น “วิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์” (Vuthisathira, 1984, p. 117) หรือการตีพิมพ์หนังสือชุด *ประวัติศาสตร์สากล* ของหลวงวิจิตรวาทการ ใน พ.ศ.2472 จนภายหลังการอภิวัฒน์สยาม พ.ศ.2475 คำว่า “ประวัติศาสตร์” น่าจะถูกใช้อย่างแพร่หลายแล้ว โดยเฉพาะในส่วนงานราชการ เช่น กรมศิลปากร และราชบัณฑิตยสถาน กระทั่งครั้งหนึ่งสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ได้ให้ความเห็นว่า “ยังรักให้ใช้เรียก History ว่าพงศาวดารอยู่ตามเดิม” (Narisara and Damrong, 1995, p. 84) ทั้งนี้ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ก็ยังเป็นอีกคนหนึ่งที่เคยมีความเห็นในทำนองเดียวกัน (Bidyalongkorn, 1964, p. 31)

รูปและสถาปนาตนเองระหว่างกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 อย่างมั่นคง โดยเหล่านักชนชั้นนำสยามที่ล้วนแล้วแต่มีเชื้อสายไม่ไกลจากกำแพงพระบรมมหาราชวัง ดังที่ชาญวิทย์ เกษตรศิริกล่าวถึงพัฒนาการของวิชาประวัติศาสตร์ไทยว่า “งานของกรมพระยาดำรงฯ นั้นปรากฏว่ามีเทคนิคใหม่ในการนิพนธ์ คือ มีการเลือกเฟ้นข้อมูลและเอกสารทั้งจากของไทย และต่างประเทศ และนำมาจัดระเบียบในการเขียนประวัติศาสตร์ใหม่ ทรงวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลที่ได้มาและทรงวิเคราะห์ถึงเหตุและผลของประวัติศาสตร์ อาจจะกล่าวได้ว่า กรมพระยาดำรงฯ ทรงเริ่มต้นศักราชใหม่ของวิชาประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” (Kasetsiri 1976, p. 5) หรือกระทั่งงานศึกษาเมื่อไม่นานมานี้ของธงชัย วินิจจะกุล (Winichakul, 2011, 2014) และธนศ อารณสุวรรณ (Aphornsuvan, 2019) ก็ยังคงรักษาความเข้าใจที่ว่านี้อยู่

อนึ่ง เมื่อพิจารณางานศึกษาเกี่ยวกับจารีตประวัตินิพนธ์สมัยใหม่ นอกจากจะเชื่อมโยงกับสมเด็จพระบรมยาดำรงฯ แล้ว ยังมีงานศึกษาในแนวทางอื่นอีก กล่าวคือ การวิเคราะห์หมักนำเอาตัวบทของงานเขียนมาพิจารณาเป็นสำคัญ โดยยึดหลักที่ว่าจารีตประวัตินิพนธ์สมัยใหม่นั้นจะมีการรจนาด้วยลีลาการเล่าเรื่องสมัยใหม่แบบตะวันตก และให้ความสำคัญต่อการวางโครงเรื่องที่มีจุดเริ่มต้นและจุดจบที่สมเหตุสมผล มีการบรรยายเหตุการณ์ตามลำดับเวลา ซึ่งต้องมีการอธิบายในเชิงสาเหตุ (causation) หรือดังที่เคยมินักวิชาการประวัติศาสตร์นำทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบรัฐมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ ผลจากการใช้แนวทางต่างๆ เช่นนี้จึงทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการก่อรูปของประวัตินิพนธ์ไทยสมัยใหม่ในหลายแนวทาง บ้างก็ว่ามีรากฐานมาจากพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 4 บ้างก็ว่ามาจากพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 หรือจากพระนิพนธ์คำนำและคำอธิบายเรื่อง *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา* และ *แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม* ของสมเด็จพระบรมยาดำรงฯ (ดู Eoseewong, 1969, 1980; Soontravanich, 1972; Suwannathat-Pian, 1974; Kasetsiri, 1979, 2020; Pongsripian, 1983; Wantana, 1984, 1986; Winichakul, 1995, 2011, 2014; Sattayanurak, 1995; Wacharapradit, 1996; Terwiel 2001; Moonsilpa 2007; Sattayawuthiphong, 2009; Jory, 2011; Puaksom, 2018; Aphornsuvan, 2019)

ผิว่าถามถึงอะไรคือนิยามหรือหลักเกณฑ์ที่ใช้สำหรับวิเคราะห์จารีตประวัตินิพนธ์สมัยใหม่ งานศึกษาว่าด้วยประวัตินิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นว่า นักวิชาการประวัติศาสตร์มุ่งให้ความสำคัญต่อการพิจารณาบริบทการเผชิญหน้าทางวัฒนธรรมระหว่างสยามและตะวันตก อันทำให้ชนชั้นนำสยามต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการ “อดีต” ของตนให้มีแนวทางแบบตะวันตก งานเขียนของรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 หรือสมเด็จพระบรมยาดำรงฯ จึงมักถูกเข้าใจตามนิยามและหลักเกณฑ์อันใช้ชี้วัดคุณสมบัติของการเป็นประวัตินิพนธ์สมัยใหม่แบบตะวันตกอย่างไร้พลวัต⁶ ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจนัก หากจะเห็นว่านักวิชาการประวัติศาสตร์ทอดธุระต่อการทำความเข้าใจธรรมชาติและพลวัตของการจัดการ “อดีต” ของสยาม อันนำไปสู่การก่อรูปของประวัตินิพนธ์สมัยใหม่ ราวกับว่าได้พรมของการก่อรูปดังกล่าวนั้นหาได้มีรากฐานของการเปลี่ยนแปลงทางภูมิปัญญาใดๆ ไม่ นอกจากนี้ ยังจะเห็นถึงความพยายามยึดยึดคุณสมบัติตามกรอบนิยามและหลักเกณฑ์ของการเป็นนักประวัติศาสตร์หรือการอยู่ในจารีตประวัตินิพนธ์สมัยใหม่ให้แก่งานเขียนเกี่ยวกับ “อดีต” ของรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 หรือสมเด็จพระบรมยาดำรงฯ

⁶ ในที่นี้ ผู้เขียนพิจารณาเฉพาะการศึกษางานเขียนเกี่ยวกับ “อดีต” ของชนชั้นนำสยาม ในมิติของประวัตินิพนธ์เท่านั้น งานศึกษางานเขียนประเภทต่าง ๆ ของชนชั้นนำเหล่านี้ยังรอบด้าน ครอบคลุมมิติต่าง ๆ นั้นมิให้เห็นอยู่เสมอ อาทิ สายชล สัตยานุรักษ์ (Sattayanurak, 2003 และ 2014)

โดยไม่สนใจถึงสารัตถะแห่งการกระทำตามบริบทที่คนเหล่านี้ดำรงอยู่ จนกล่าวได้ว่า การก่อรูปประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ของไทยได้ถูกลดความซับซ้อนลงจนไม่เหลือที่ให้กับข้อสงสัยหรือการทำความเข้าใจอีกต่อไป⁷

ทว่าในโลกวิชาการตะวันตก ความเข้าใจการก่อรูปประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่กลับยังถูกตั้งคำถามและถกเถียงอย่างต่อเนื่อง นอกจากการพิจารณาประวัติศาสตร์ในรูปแบบของงานนิพนธ์ การเล่าเรื่อง และคำอธิบายในเชิงประวัติศาสตร์ หรือสำนักทางประวัติศาสตร์ อันสัมพันธ์กับการทำความเข้าใจ/จัดการอดีตของมนุษย์แล้ว แนวคิดว่าด้วยห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์ (Historical Temporality) อย่างเช่น ความคิดเกี่ยวกับ “ยุค” (age) “สมัย” (epoch) “ศตวรรษ” (century) หรือแม้กระทั่ง “อดีต” (past) “ปัจจุบัน” (present) และ “อนาคต” (future) ก็เป็นกรอบคิดที่ถูกนำมาใช้วิเคราะห์การก่อรูปของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ด้วยเช่นกัน ดังนั้น การทดลองนำแนวคิดว่าด้วยห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์มาพิจารณาเขียนเกี่ยวกับ “อดีต” ของชนชั้นนำในสยามยามพลิกผันจึงอาจก่อให้เกิดแง่มุมหรือคำอธิบายในเรื่องการก่อรูปของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ที่แตกต่างและงอกงามต่อไป

กาลเวลา สำนักประวัติศาสตร์ และการก่อรูปประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ในโลกตะวันตก

ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงทางภูมิปัญญาของยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 “ประวัติศาสตร์” (History) ได้รับการพิจารณาว่าเป็นศาสตร์เพียงหนึ่งเดียวที่จะสามารถนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องราวของมนุษย์เคียงคู่กับวิทยาศาสตร์แห่งการเข้าใจเรื่องราวของธรรมชาติ อย่างเช่น คณิตศาสตร์และฟิสิกส์ ด้วยการใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้นได้ส่งผลให้การได้มาซึ่งความรู้/ความจริงมีความเป็นภววิสัย ซึ่งคือ ความจริงที่ทำให้ “ตระหนักว่าชีวิตมีแต่ความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนอันไม่สิ้นสุด” มากกว่าที่จะเป็น “การเชื่อในความเป็นจริงสากลที่ไร้กาลเวลา ในความรู้ที่เป็นที่สิ้นสุดและไม่อาจจะโต้แย้งได้ ตลอดจนในความรู้ที่มีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลง” (Phromphayak, 2020, pp. 154-155) สิ่งนี้คงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แนวทางดังกล่าวถูกเรียกในพัฒนาการการศึกษา “ประวัติศาสตร์” ว่า “ประวัติศาสตร์แบบวิทยาศาสตร์” (Scientific History) และแนวทางของการเขียนประวัติศาสตร์ของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เช่นนี้เอง ที่เรียกว่าเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ของตะวันตกซึ่งส่งอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน (Kozick, 1993; Bentley, 1997; Breisach, 2007) ทั้งนี้ เก-ออร์ค เก. อิกเกอร์ส (Georg G. Iggers) มีข้อสมมุติฐานถึงความเป็นวิทยาศาสตร์ของ “ประวัติศาสตร์” ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ว่า แม้จะมีเป้าหมายสูงสุดที่การสร้างความจริงทางประวัติศาสตร์ “ดังที่เกิดขึ้นจริง” แต่ก็ยังมีจุดร่วมกับจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์ก่อนหน้านี้ในหลักการพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ การยอมรับในทฤษฎีความจริงแบบสมนัย (correspondence theory of truth) ซึ่งจะถือว่าประวัติศาสตร์นั้นพรรณนาถึงผู้คนและการกระทำต่างๆ ในอดีตจริงๆ ประการต่อมา คือ การมีสมมุติฐานล่วงหน้าว่าการกระทำของมนุษย์สะท้อนเจตนารมณ์ในการกระทำของมนุษย์ ซึ่งนักประวัติศาสตร์มีหน้าที่เข้าใจเจตนารมณ์เหล่านี้เพื่อผูกเรื่อง/ตีความให้เกิดเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กันดังสายโซ่ และประการสุดท้าย คือ การเขียนประวัติศาสตร์อยู่บนแนวคิดทางเวลาแบบเอกมิติและแบบการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา (a one-dimensional, diachronical conception of time) ซึ่งเหตุการณ์ต่อมานั้นย่อมเกิดและสัมพันธ์ต่อเหตุการณ์ก่อนหน้าอย่างสอดคล้องกัน (2005, pp. 2-3)

⁷ แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่จะถูกทอดทิ้งอย่างน่าเศร้าใจ แต่ก็เชื่อว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยจะไม่ได้รับการเหลียวแลตรงกันข้าม นักวิชาการประวัติศาสตร์หลายท่านยังคงให้ความสนใจกันอยู่มาก เพียงแค่เปลี่ยนไปให้ความสนใจในเชิงประเด็นหรือบุคคลตัวอย่างเช่น วรรณคดีไทยของเสาวณิต จุลวงศ์ (Chunlawong, 2014-2015) ยุคสมัยสุโขทัยของวรวิศา ตั้งคำวานิช (Tangkawanich, 2014) การเขียนประวัติศาสตร์อีสานของอนุชิต สิงห์สุวรรณ (Singsuwan, 2010) เมืองลำปางของภิญญพันธ์ พจนะลาวัณย์ (Potjanalawan, 2013) เมืองแพร่ของชัยพงษ์ สำเนียง (Samnieng, 2008) นิธิ เอียวศรีวงศ์ของธนาภา เดชพาภูมิกุล (Dejpawuttikul, 2021) หรือฉลอง สุนทรวาณิชย์ของณัฐพงษ์ สกุลเลียว (Sakulleaw, 2019)

ดังนั้น สำหรับอิกเกอร์สแล้ว จาริตประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่จึงมีความต่อเนื่องและความสัมพันธ์กับจาริตประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยเก่ามากกว่าที่เราคิด อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอกเกี่ยวกับการก่อรูปของประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่เมื่อไม่นานมานี้ของลูเซียน เฮลเชอร์ (Lucian Hölscher) นั้นได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความแตกต่างระหว่างจาริตทั้งสองแบบ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาแนวคิดที่ว่าด้วยห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์ เฮลเชอร์เริ่มต้นด้วยการให้ความเห็นว่า ในประวัติศาสตร์ของประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุโรปนั้น ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถือได้ว่าเป็นยุคสมัยที่มีลักษณะพิเศษอย่างมาก เนื่องจากเป็นยุคสมัยของรอยต่อระหว่างประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบมนุษยนิยมกับการเกิดแนวคิดประวัติศาสตร์นิยม (Historicism) ในยุคต้นโรแมนติก เหล่านี้เองที่ยังผลให้นักประวัติศาสตร์ในขณะนั้นใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวดต่อการสำรวจภาคส่วนต่างๆ ของประวัติศาสตร์สากลอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ นักประวัติศาสตร์ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 นี้ยังมีความคิดเกี่ยวกับกาลเวลาและพื้นที่ทางประวัติศาสตร์อันเป็นสากล ในฐานะเป็นมิติมูลฐานทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ต่อมาเมื่อนักประวัติศาสตร์ในยุคภูมิธรรมรับเอาแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สากลมาใช้แล้ว พวกเขาแสดงให้เห็นว่า สัตตะหนึ่งที่อยู่ในวันและสถานที่อันชัดเจนเท่านั้น จึงจะสามารถยอมรับได้ในทางประวัติศาสตร์ ผลสืบเนื่องตามมาก็คือ ความคิดที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์นั้นเกิดซ้ำรอย ซึ่งเชื่อถือมาตั้งแต่ยุคกลางจึงเสื่อมสิ้นไป กล่าวได้อีกอย่างว่า คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นยุคสมัยที่มีลักษณะพิเศษ เพราะการเกิดซ้ำเชิงโครงสร้าง (structural repetition) ถูกแทนที่ด้วยความเป็นเอกภาวะ (singularity) และแบบลักษณ์เชิงรูปธรรมต่างๆ (material typologies) ถูกแทนที่ด้วยการทำให้ดำรงอยู่ในบริบทตามลำดับเวลาของเหตุการณ์ (the chronological contextualization of events) (Hölscher, 2014, p. 578)

การที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีลักษณะเช่นนี้ เฮลเชอร์เห็นว่า เพราะได้รับอิทธิพลมาจากการกิจหลักของสาขาวิชาภูมิศาสตร์ในขณะนั้นที่ต้องการตรวจวัดและแสวงหาข้อมูลทางกายภาพ (ทุกซอกมุม) ของโลกในเชิงประจักษ์-วัดโลก-ด้วยการกำหนดสถานที่ของข้อเท็จจริงภายในกาลเวลาและพื้นที่สากลอันชัดเจน ดังนั้น นักประวัติศาสตร์ยุคภูมิธรรมจึงเห็นว่าประวัติศาสตร์ก็เป็นเสมือนแผนที่ ซึ่งตำแหน่งแห่งที่ทางกาลเวลาและภูมิศาสตร์ของเหตุการณ์อันหนึ่งใดๆ มีนัยสำคัญต่อความหมายทางประวัติศาสตร์ของมันเอง ด้วยเหตุนี้ ปฏิทินสากลของกาลเวลาอันมีคุณสมบัติของความเป็นสหมิติ สากล และไร้จุดสิ้นสุด กับระบบภาพแทนทางภูมิศาสตร์ของโลก (แผนที่) คือองค์ประกอบสำคัญของประวัติศาสตร์นิพนธ์ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่มีคุณูปการต่อความคิดสมัยใหม่ในทางประวัติศาสตร์ของชาวยุโรป (Hölscher, 2014, p. 578)

การมีเวลาประวัติศาสตร์สากล (universal historical time) และระบบภูมิศาสตร์สากลนั้นได้สร้างกาลและเทศะสำหรับการบรรจุเหตุการณ์หรือเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ใดๆ ลงไปได้อย่างเหมาะสม เพราะว่าความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นได้เพียงแค่ว่าสิ่งที่สามารถถูกจัดวางได้ในสถานที่และเวลาหนึ่งๆ เท่านั้น เฮลเชอร์เห็นว่า เหล่านี้เป็นพื้นฐานของความเข้าใจความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์ที่วางอยู่บนความเป็นสากล (universality) และความเป็นเอกพันธ์ (homogeneity) ของเวลาประวัติศาสตร์และพื้นที่ภูมิศาสตร์ ในแง่นี้ ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่ถูกใช้ร่วมกันเสมอในการกำหนดเวลาและพื้นที่อันถูกต้องสำหรับการค้นหาความหมายของเหตุการณ์/เรื่องราวทางประวัติศาสตร์หนึ่งๆ ภายใต้บริบทและสภาพแวดล้อมของมันเอง (Hölscher, 2014, pp. 578-579)

อย่างไรก็ดี สำหรับเฮลเชอร์นั้นการเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่จำเป็นต้องเข้าใจว่าความสัมพันธ์ที่มีร่วมกันระหว่างบุคคล วัตถุ หรือเหตุการณ์ ในฐานะเรือนร่างที่มีชีวิต (Living Body) นั้นจำเป็นต้องทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับเวลาอีกแบบหนึ่งด้วย ดังนั้น การพยายามค้นหาจุดกำเนิดของ “เวลาทางประวัติศาสตร์” ของเฮลเชอร์อันเป็นฐานคติทางความคิดของการก่อรูปประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่จึงมีพื้นฐานมาจากการรวมแนวคิดเรื่องกาลเวลาของนิวตันและไลบ์นิทซ์ โดยไอแซค นิวตัน (Isaac Newton) ได้เสนอในเรื่องธรรมชาติของกาลเวลาผ่าน

สาธุศิษย์ผู้ใกล้ชิดนามว่า แซมมวล คลาร์ก (Samuel Clarke) ในการถกเถียงกับก๊อทฟรีท วิลเฮล์ม ไลบ์นิทซ์ (Gottfried Wilhelm Leibniz) ใน ค.ศ.1715 อันพอสั่งเซปได้ดังนี้ ในด้านของนิวตัน เขาเห็นว่า กาลเวลาเป็น สัตตะสมบูรณ์ที่ดำรงอยู่ด้วยตัวเอง และยังคงดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระภาพจากวัตถุอันจับต้องได้ทั้งมวลบนโลกนี้ ดังนั้น กาลเวลาของนิวตันจึงได้รับการนิยามว่าเป็นเครื่องมือในการวัดที่ได้สัมพันธ์ต่อวัตถุใดๆ โดยอาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กาลเวลาแบบสูญกาล (Empty Time)⁸ แต่ในด้านของไลบ์นิทซ์ เขากลับเห็นว่า ด้วยการที่วัตถุ (objects) แต่ละชนิดล้วนมีสัณฐานและธรรมชาติเป็นของตนเอง กาลเวลาจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ภายในตัววัตถุนั้นๆ เท่านั้น กาลเวลาแบบนี้จึงมีสัณฐานภาพเชิงปัจเจกของตนเอง ดังนั้น กาลเวลาแบบนี้จะสามารถรับรู้ได้ก็ต่อเมื่อผ่าน วัตถุที่มีชีวิตซึ่งเชื่อมโยงกันภายในตนเองจากลำดับของวัยเยาว์ วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา หรือจากลำดับของการ เริ่มต้น การเจริญก้าวหน้า และการเสื่อมลง หรือรับรู้จากความขัดแย้งภายในของส่วนที่แตกต่างกันของเรือนร่าง อาทิ จุดเริ่มต้นและจุดจบของตัวเรือนร่างเอง กาลเวลาเช่นนี้ ไลบ์นิทซ์เรียกว่า กาลเวลาแบบอัทกาล (Embodied Time) (Hölscher, 2014, pp. 582-583)

จากพื้นฐานทางความคิดทางเวลาแบบสูญกาลของนิวตันและแบบอัทกาลของไลบ์นิทซ์ดังที่ได้กล่าวมาฉะนี้ สำหรับ เฮลแชร์แล้ว ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความคิดทางเวลาของคณทั้งคู่อันแตกต่างไปจากงานเขียนประวัติศาสตร์ที่มีมาก่อนหน้าคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ได้มีการนำความคิดทาง เวลาแบบสูญกาลของนิวตันมาปรับใช้เพื่อเปรียบเทียบและตรวจสอบลำดับการเกิดก่อนหลังระหว่างเหตุการณ์ หนึ่งต่อเหตุการณ์หนึ่งอย่างแม่นยำบนอุปกรณ์ที่ใช้วัดค่า คือ ปฏิทิน ซึ่งถือเครื่องแสดงอย่างเป็นรูปธรรมของ แนวคิดกาลเวลาสากล แต่ทว่าเพียงความคิดทางเวลาแบบสูญกาลเท่านั้นยังหาเพียงพอไม่ เนื่องจากบนลำดับเวลา ตามปฏิทินนั้นจะไม่รายงานข้อมูลใดๆ นอกจากการเกิดขึ้นตามลำดับก่อนหลังของเหตุการณ์ การนำความคิดทาง เวลาแบบอัทกาลของไลบ์นิทซ์มาใช้จึงเป็นดั่งองค์ประกอบที่ใช้ผูกเรื่องระหว่างเหตุการณ์ที่มีมาก่อนเข้ากับ เหตุการณ์ที่มาทีหลังให้มีความต่อเนื่องกันเสมอเหมือนดั่งมีสายโซ่คล้องต่อกันไป ด้วยเหตุนี้ ประวัติศาสตร์นิพนธ์ สมัยใหม่จึงมี “ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์” เพื่อใช้ในการผูกเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีความสอดคล้องร่วมกันเข้ามา เขียนเป็นเรื่องราวเดียวกัน นอกจากนี้ เฮลแชร์ยังเสริมอีกว่า นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นไป ตัวกระทำ การทางประวัติศาสตร์ อย่างเช่น ประชาชาติ (nations) ชนชั้น (classes) และความคิด (ideas) ก็ยังมีคุณสมบัติ ของกาลเวลาแบบอัทกาล กล่าวคือ ตัวกระทำทางประวัติศาสตร์นั้นมีจุดกำเนิดไปจนถึงจุดจบ บนการเดินทางผ่านแต่ละช่วงแห่งชีวิตของตนเอง (Hölscher, 2014, p. 588) อันทำให้กล่าวได้ว่า ข้อเสนอของเฮลแชร์นั้น สามารถนำไปใช้ทำความเข้าใจการก่อรูปการเขียนประวัติศาสตร์แห่งชาติหรือประวัติศาสตร์ที่มีตัวกระทำโดย ประชาชาติในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 (Duara, 1994; Tanaka, 2005) ในฐานะที่เป็นเสมือนเหรียญอีกด้านของ ประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ได้ดียิ่งกว่าเดิมอีกด้วย

⁸ กาลเวลาแบบสูญกาลนี้เป็นเพียงหนึ่งในศัพท์แสงอีกหลายคำที่ใช้เรียกกาลเวลานิตินี้เท่านั้น อาทิ ไรน์ฮาร์ท โคเซลเล็ค (Reinhart Koselleck) เรียกว่า เวลาธรรมชาติ (Natural time) ซึ่งจะครอบคลุมไปถึงการเรียกว่า กาลเวลาเชิงตามลำดับเวลา (Chronological time) กาลเวลาเชิง เทคโนโลยี (technological time) หรือกาลเวลาเชิงจักรวาลวิทยา (cosmological time) ด้วย (Jordheim, 2014, p. 510) อย่างไรก็ตาม แม้จะมี ชื่อเรียกที่หลากหลาย แต่ที่เห็นพ้องต้องกัน คือ กาลเวลาแบบสูญกาลนี้เป็นความเปลี่ยนแปลงทางภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับ การ ปฏิวัติวิทยาศาสตร์ในยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งให้ความสำคัญต่อโลกทัศน์แบบกลไก ที่มองว่าโลกและธรรมชาติ นี้เป็นเสมือนดังเครื่องจักรกล และวิธีการหาความรู้แบบประจักษ์นิยม ที่เชื่อว่าความรู้และวิธีการอันได้มาซึ่งความรู้จะต้องอยู่บน ฐานของ ประสบการณ์ตรงและเป็นวิทยาศาสตร์ด้วย (Phromphayak, 2020, p. 148) ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าแปลกใจนัก เมื่อกาลเวลาแบบสูญกาลได้รับการ เรียกในอีกนามหนึ่งว่า กาลเวลาเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical time) หรือ กาลเวลาแบบนิวตัน (Newtonian time) ตามชื่อของไอแซค นิวตัน ผู้นิยามและอธิบายถึงธรรมชาติของกาลเวลาแบบนี้

“Brief History of Siam” ใช้ฤทธีว่าเป็นงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ?

เมื่อหันกลับมาพิจารณาการก่อรูปประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ในสังคมไทย ก็พบว่า การที่นักวิชาการประวัติศาสตร์ไทยให้ความเห็นว่า ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่เริ่มต้นขึ้นในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ผ่านงานเขียนของรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 หรือสมเด็จพระยาบรมราชฯ ในฐานะชนชั้นนำสยามผู้เป็นหัวหอกสำคัญในกระแสการเปลี่ยนแปลงนั้น แต่หากพิจารณาด้วยแนวคิดที่ว่าด้วยช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของเฮลแชร์แล้ว งานเขียนเกี่ยวกับ “อดีต” ของชนชั้นนำสยามเหล่านั้นอาจจะไม่นับว่าอยู่ในจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ดังที่กล่าวมาข้างต้นแต่อย่างใด เพราะไม่ปรากฏว่าในงานเขียนเกี่ยวกับ “อดีต” เหล่านั้นมีการเชื่อมโยงเหตุการณ์ของช่วงเวลาอดีตเข้ากับช่วงเวลาปัจจุบัน ในลักษณะการมองว่าช่วงเวลาปัจจุบันเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากการกระทำในห้วงเวลาอดีต หรือกระทั่งจะสามารถคาดการณ์แนวโน้มของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในห้วงเวลาอนาคตในฐานะที่เป็นผลอันเกิดขึ้นจากการกระทำในห้วงเวลาปัจจุบันได้ ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาทางประวัติศาสตร์หรือสำนักทางประวัติศาสตร์ของสยามจึงยังไม่ก่อรูปขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว

ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงการก่อรูปสำนักประวัติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ที่นักวิชาการประวัติศาสตร์มักอ้างถึงและทำให้รัชสมัยหรือตัวของรัชกาลที่ 4 เอง เป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ของไทย โดยอ้างอิงความเรียงพากษ์ภาษาอังกฤษเรื่อง “Brief History of Siam, with a detail of the leading events in its Annals” แล้ว⁹ แต่หากพิจารณาหลักฐานทั้งภายนอกและภายในอย่างรอบด้าน ในเบื้องต้นจะพบว่า ปรากฏความคลุมเครือแคลงใจว่าความเรียงชิ้นนี้ใช่เป็นงานเขียนของรัชกาลที่ 4 จริงหรือไม่ และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ งานเขียนชิ้นดังกล่าวนี้เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่หรือไม่?

ความเรียง “Brief History of Siam” นี้ ตีพิมพ์ครั้งแรกในวารสาร *The Chinese Repository* เล่มที่ 20 ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ค.ศ.1851 (พ.ศ.2394) ณ เมืองกวางตุ้ง ประเทศจีน หลังจากนั้นอีกหกปีจึงได้รับการพิมพ์ซ้ำในชื่อ “Brief Notices of the History of Siam” เพื่อบรรจุเป็นหนึ่งในภาคผนวกของหนังสือ *The Kingdom and People of Siam* ของพระยาสยามมานุกุลกิจสยามมิตกรมหายศ หรือเซอร์จอห์น เบาว์ริง เมื่อ ค.ศ.1857 ทั้งนี้ ต่อมาอีกเกือบหนึ่งศตวรรษครึ่งจึงได้รับการแปลเป็นภาษาไทยในชื่อ “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” โดยวินัย พงศ์ศรีเพียร ใน พ.ศ.2547

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคุณค่าของความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” ในฐานะเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์จะมีอยู่สูง ดังที่นักวิชาการประวัติศาสตร์ท่านหนึ่งเคยชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของเนื้อหาในความเรียงดังกล่าวกับพระราชพงศาวดารฉบับมาตรฐานของราชสำนักหลายประการไว้อย่างน่าสนใจ (Pongsripian, 2003, p. 297) แต่เมื่อผู้เขียนได้อ่านสำเนาพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 4 บางฉบับที่ทรงติดต่อกับเจ้าคุณสยามมานุกุลกิจฯ แล้ว กลับพบความคลุมเครือบางประการต่อความเข้าใจที่ว่ารัชกาลที่ 4 คือผู้พนธ์ความเรียงชิ้นนี้ โดยร่องรอยของความคลุมเครือแรกนี้เกิดขึ้นระหว่างการตีพิมพ์ซ้ำความเรียงในหนังสือ *The Kingdom and People of Siam* กล่าวคือ ในการตีพิมพ์ครั้งแรกความเรียงชิ้นนี้ไม่แจ้งชื่อเสียงเรียงนามของผู้เขียนแต่อย่างใด นอกจากบันทึกสั้นๆ ของมิชชันนารีชาวอเมริกันนามว่า นายแพทย์วิลเลียม ดีน (William Dean) ที่ถูกนำมาตีพิมพ์ร่วมกับความเรียงเพื่อชี้แจงข้อมูลบางประการเกี่ยวกับความเรียงชิ้นนี้ต่อบรรณาธิการวารสาร จากบันทึกนั้นได้ทำให้รู้ถึงเบาะแสอย่างหนึ่งเกี่ยวกับผู้เขียนความเรียงชิ้นนี้แค่เพียงว่าเป็น

⁹ ตัวอย่างของนักวิชาการประวัติศาสตร์ไทยที่สนใจในประเด็นประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย และใช้ความเรียง “Brief Notices of the History of Siam” เป็นหลักฐานอันแสดงให้เห็นถึงการมีจารีตประวัติศาสตร์นิพนธ์สมัยใหม่ คือ สมเกียรติ วันทะนะ (Wantana, 1984, p. 226) และอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (Sattayanurak, 1995, p. 64).

“a Siamese who is well acquainted with the subject” ของ “History of Siam” เท่านั้น (Brief History of Siam, 1851, p. 345) แต่ทว่าการพิมพ์ซ้ำอีกครั้งในฐานะเป็นภาคผนวกของหนังสือ *The Kingdom and People of Siam* โดยนับเวลาได้เพียงแค่หกปีนับจากการตีพิมพ์ครั้งแรก กลับมีบางสิ่งแตกต่างออกไป ประการแรก คือ การปรับข้อความเรียงดังกล่าวไปข้างต้น กับประการหลัง คือ การเขียนเชิงอรรถชี้แจงว่า “These notices were written by the King of Siam, and prepared for the press by Dr. Dean” (Bowring 1857b, p. 341) ดังนั้น ในฐานะที่หนังสือของเจ้าคุณสยามมานุกุลกิจและความเรียง “Brief History of Siam” เป็นหลักฐานร่วมสมัยกัน การที่เจ้าคุณสยามมานุกุลกิจบันทึกว่าผู้เขียนความเรียงคือ “King of Siam” จึงย่อมทำให้นักประวัติศาสตร์รุ่นหลังหลายต่อหลายคนอนุมานและทึกทักสรุปว่า ผู้เขียนความเรียง “Brief History of Siam” ใน พ.ศ.2394 และได้รับการพิมพ์ซ้ำใหม่ใน พ.ศ.2400 นั้นจะเป็นใครไปไม่ได้นอกจากรัชกาลที่ 4 ผู้กำลังเสวยราชสมบัติแห่งกรุงสยามอยู่ในขณะนั้น

อย่างไรก็ดี เนื่องจากการอธิบายข้างต้นไม่ได้มุ่งพิสูจน์ว่าใครคือผู้เขียนความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” หากแต่หวังว่าอย่างน้อยสำหรับนักวิชาการประวัติศาสตร์ผู้ครองตนในวิพากษ์วิธีของหลักวิชาเป็นสรณะแล้ว การด่วนสรุปข้อสันนิษฐานใดโดยหาหลักฐานมาสนับสนุนให้มากพอก็หาควรไม่ ในกรณีว่าใครคือผู้เขียนความเรียงขึ้นดังกล่าวก็เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่า แม้ชาวสยามนิรนามที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะผู้เขียนความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” นั้นจะมีความเป็นไปได้ว่าคือ พระเจ้าแผ่นดินสยามที่ครองราชสมบัติอยู่ ณ ขณะนั้น ซึ่งก็คือ รัชกาลที่ 4 ตามที่ปรากฏในหนังสือของเจ้าคุณสยามมานุกุลกิจ แต่ก็ยังหาหลักฐานอื่นใดอีกที่ให้การสนับสนุนการสันนิษฐานเช่นนั้นจริงๆ ไม่ กอปรกันกับเมื่อพิจารณาร่วมกับพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 4 ที่ทรงมีถึงเจ้าคุณสยามมานุกุลกิจ ลงวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2398 (หลังการตีพิมพ์ความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” ในครั้งแรกถึง 4 ปี) ยิ่งสร้างความคลุมเครือในเรื่องที่ว่าใครคือผู้เขียนความเรียงขึ้นนี้มากขึ้นไปอีก ผู้เขียนถือว่าเป็นร่องรอยที่สองของความคลุมเครือ

จากพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 4 ที่มีถึงเจ้าคุณสยามมานุกุลกิจฉบับดังกล่าวนี้ ทำให้รู้ว่า รัชกาลที่ 4 ทรงไม่พอพระทัยนักต่อพงศาวดารสยามอย่างย่อที่แต่งเป็นภาษาละตินโดย “ชยอน บัปติสต์ ปัลลิวซ์” (Jean-Baptiste Pallegoix) อันพระราชทานไปพร้อมกับหนังสือไวยากรณ์ภาษาละตินกับภาษาไทยแก่เจ้าคุณสยามมานุกุลกิจ เพราะว่าเนื้อหาในพงศาวดารสำนวนนั้น “มีถ้อยคำคลาดเคลื่อนมากในกระบวนชื่อบ้านเมืองภูมิประเทศ และชื่อถิ่นที่ลงตำบลในพงศาวดารก็ผิดเพี้ยนอยู่มากจากที่เรารู้ว่าเป็นชื่อจริง” (Chomklao, 2005a, p. 182) พระองค์จึงได้บันทึกข้อความบางอย่างลงในพงศาวดารนั้นสองแห่งเพื่อชี้แจงความผิดพลาดของข้อความที่พระองค์ทรงปรึกษาไปข้างต้น (ดูข้อความเหล่านี้ใน Bowring 1857a, pp. 39, 43)

แต่ที่หน้าปกก็คือ เหตุใดจึงทรงไม่ส่งความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” ฉบับภาษาอังกฤษที่ได้ตีพิมพ์ไปแล้ว ใน *The Chinese Repository* เมื่อ ค.ศ.1851/พ.ศ.2394 ให้แก่เจ้าคุณสยามมานุกุลกิจฯ ราวกับทรงไม่ตระหนักถึงการมีอยู่ของความเรียงขึ้นนี้เสียด้วยซ้ำ หากความเรียงดังกล่าวเป็นของพระองค์เองแล้วไซ้ร้ ก็น่าจะทรงส่งความเรียงดังกล่าวไปให้แก่เจ้าคุณสยามมานุกุลกิจฯ แทนพงศาวดารสยามอย่างย่อของ “ปัลลิวซ์” เสีย แต่การณ์ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะกลับทรงส่ง “เรื่องสังเขปแห่งความเป็นไปของพระราชวงศ์ปัจจุบัน” กับ “ลิขิตเรื่องราวพระราชวงศ์ของเรา” ไปให้ (Chomklao, 2005a, p. 183) อีกทั้งยังทรงเขียนบอกต่อท่านเจ้าคุณผู้นั้นอีกว่า พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะ “แต่งตำนานกรุงสยามอันถูกต้องจำเดิมแต่สร้างกรุงศรีอยุธยาโบราณราชธานี” ขึ้นใหม่ โดยจะแต่งร่วมกับกรมหลวงวงศาธิราชสนิท พระอนุชาต่างพระมารดาของพระองค์ และจะได้ส่งให้ท่านเจ้าคุณผู้นั้นใหม่ในไม่ช้า เพียงแต่ว่า “ขอได้โปรดผันผ่อนเวลาให้บ้างให้ยาวพอสมควร เพราะเราจะทำงานเรียบเรียงความเช่นนี้ทุกๆ วันไปไม่ได้ด้วยกิจธุระของเรา [รัชกาลที่

4 และกรมหลวงวงศาฯ-ผู้เขียน] มีหลายอย่าง” ทั้งนี้ ยังทรงได้อธิบายขั้นตอนในการแต่งพงศาวดารสยามของพระองค์ว่าจะทรง “เริ่มเรียบเรียงอยู่เป็นภาษาไทยก่อน... จะคัดเลือกเหตุการณ์อันพอฟังได้เป็นจริงได้ จากหนังสือกฎหมายไทยโบราณ และพงศาวดารเขมรทั้งหมาย กับทั้งคำบอกเล่าแต่ท่านผู้เฒ่าอันเป็นที่เคารพและควรเชื่อถือได้” จากนั้นหากทรงเรียบเรียงเสร็จเมื่อไหร่ จึงจะทรงขอให้มิชชันนารีอเมริกันช่วยแปลและตรวจแก้เป็นภาษาอังกฤษอีกชั้นหนึ่ง (Chomklao, 2005a, p. 183) แต่ดูเหมือนว่าความพยายามในการแต่ง “ตำนานกรุงสยามอันถูกต้อง” ของรัชกาลที่ 4 และกรมหลวงวงศาฯ เพื่อส่งให้เจ้าคุณสยามมานุกูลกิจนั้นไม่ปรากฏว่าสำเร็จตามพระราชประสงค์ เนื่องจากเท่าที่มีหลักฐานปรากฏในชั้นหลัง เราก็ไม่เห็นว่าจะมีพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 4 ขึ้นใดเลยที่พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็น “ตำนานกรุงสยามอันถูกต้อง”

ดังนั้น แม้ว่ารัชกาลที่ 4 จะทรงเป็นผู้เขียนความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” หรือไม่ก็ตาม หรือ “ชาวสยาม” ผู้เขียนความเรียงนี้จะไม่สามารถถูกระบุได้ว่าเป็นใครกันแน่ แต่อย่างน้อยผู้เขียนความเรียงก็คงจะเป็นหนึ่งในกลุ่มชนชั้นนำสยาม ผู้ดำรงอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางภูมิปัญญาของสยามผู้หนึ่งอย่างมิพักต้องสงสัย¹⁰

ในความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” นี้ ผู้เขียนเริ่มต้นนำเสนอ “อดีต” ของสยาม ผ่านความพยายามค้นหาว่าเมืองหลวงเดิมของสยามอย่างกรุงศรีอยุธยาขึ้นก่อตั้งขึ้นเมื่อไหร่กันแน่ โดยปรากฏว่า จากการ “ได้ค้นคว้าเรื่องเรื่องในพงศาวดารโบราณของสยาม” ผู้เขียนความเรียงยืนยันอย่างมั่นใจว่า พระนครศรีอยุธยาขึ้นได้สถาปนาขึ้นเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ.1350 ภายใต้การนำของพระเจ้าอู่ทอง กษัตริย์ผู้สืบสิทธิราชสมบัติต่อจากพระเจ้าศิริชัยเชียงแสนผู้ไม่มีพระราชโอรส ในฐานะพระราชบุตรเขย อีกทั้งทรงเป็นกษัตริย์ผู้ปรีชาสามารถในการรวบรวมเมืองสยามฝ่ายใต้และหัวเมืองบางเมืองบนคาบสมุทรมาลายูไว้ในพระราชอำนาจได้ทั้งหมด นับตั้งแต่ทรงขึ้นครองราชย์ เมื่อ ค.ศ.1344 โดยเหตุผลสำคัญในการตั้งเมืองใหม่แห่งนี้ขึ้นก็เพื่อหนีจากโรคระบาดที่เกิดขึ้นใน “เมืองเฉลิ้ง” (Ch’á-liang) เมืองหลวงของพระองค์ (Phongsawadan Sayam yang yo, 2003, p. 280)¹¹

เมื่อกล่าวถึงการสถาปนากรุงศรีอยุธยาแล้ว ผู้เขียนความเรียงก็บรรยายเหตุการณ์ต่างๆ อันเกิดขึ้นต่อมาตามลำดับรัชสมัยของกษัตริย์พระองค์ต่างๆ นั้นในช่วงตั้งแต่รัชสมัยของพระเจ้าอู่ทองจนถึงก่อนการตกเป็นเมืองขึ้นของกษัตริย์แห่งพะโค (หงสาวดี) ผู้มีนามว่า “พระเจ้าชำนะทิศจบ” (Chamna-dischop) ใน ค.ศ.1556 แล้ว ผู้เขียนก็ไม่ได้ให้รายละเอียดอันใด นอกจากบอกว่างกรุงศรีอยุธยาค่อยๆ เจริญขึ้นตามลำดับ มีประชากรหลากหลายกลุ่มเข้ามาตั้งชุมชน และมีกษัตริย์ครองราชย์สืบต่อกันมาแล้ว 15 พระองค์ รายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับกษัตริย์ผู้ปกครองกรุงศรีอยุธยาเริ่มมีมากขึ้นภายหลังการเป็นอิสระจากกรุงพะโคมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการขึ้นสู่อำนาจของพระเจ้าปราสาททอง, รัชสมัยของพระนารายณ์อันเต็มไปด้วยเรื่องราวที่ทรงติดต่อกับชาติตะวันตก โดยมีคอนสแตนติน ฟอลคอนเป็นที่ปรึกษา รวมถึงเหตุจลาจลเมื่อสิ้นรัชสมัยและการสิ้นสุดของกรุงศรีอยุธยา เมื่อกองทัพพม่าสามารถเข้ายึดและทำลายเมืองได้ใน ค.ศ.1767 จากนั้นเนื้อหาที่เหลือ

¹⁰ มีความพยายามในการหาเหตุผลเพื่อรองรับว่าเหตุใดความเรียงชิ้นนี้ถึงไม่ได้ระบุนามผู้เขียนว่าเป็นใคร กล่าวคือ นักวิชาการประวัติศาสตร์ผู้หนึ่งเคยคาดเดาว่า การที่ ดร.ดินไม่ระบุชื่อผู้เขียนว่าเป็นรัชกาลที่ 4 นั้นอาจจะเห็นด้วยยังไม่เหมาะสมแก่กาล เพราะรัชกาลที่ 4 เพิ่งจะทรงขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ (Pongsripan, 2003, p. 297) แต่ทว่าการให้เหตุผลเช่นนี้ดูเหมือนจะไม่น่าหนักเลือนเกินไป เพราะนอกจากจะไม่มีหลักฐานใดมารองรับแล้ว ยังเห็นได้อย่างชัดเจนจากการเมืองในราชสำนักสยามในช่วงนั้นว่ารัชกาลที่ 4 ทรงขึ้นครองราชย์ด้วยการสนับสนุนอย่างแข็งขันของมหาอำมาตย์สองพี่น้องแห่งตระกูลขุนนาค ดังนั้น ด้วยฐานอำนาจทางการเมืองเช่นนี้ต่อให้ที่เขียนความเรียงเกี่ยวกับ “อดีต” ของสยามนอกพระราชพงศาวดารมากกว่านั้นก็อาจจะยังไม่อาจทำให้พระแทนของพระองค์สั่นคลอนได้ (Wyatt, 1984, p. 182)

¹¹ ผู้แปลความเรียงชิ้นนี้ได้อธิบายความการแปลคำ “Ch’á-liang” ว่า “เมืองเฉลิ้ง” ไว้ว่า “เมืองนี้ดูตามตำแหน่งหาใช่เมืองชื่อคล้าย ๆ กันคือ เซลิ้ง ไม่” (Pongsripan, 2003, p. 298)

ทั้งหมดภายหลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาจึงได้เป็นการบรรยายถึงพระราชกิจต่าง ๆ ของพระยาตาก อย่างเช่นการตั้งเมืองหลวงใหม่ที่บางกอกและการปราบปรามกลุ่มก๊กต่างๆ ที่ตั้งขึ้นภายหลังกรุงศรีอยุธยาถูกทำลาย ไม่ว่าจะเป็นก๊กโคราชทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก๊กพระฝาง ทางหัวเมืองเหนือ หรือก๊ก นครศรีธรรมราช ทางคาบสมุทรมลายู เป็นต้น จนกระทั่งความเรียงนี้จบลงเมื่อรัชสมัยของพระยาตากย่างเข้าสู่ปีที่ 5 แล้วเท่านั้น (Phongsawadan Sayam yang yo, 2003, pp. 280-296)

ในส่วนของการใช้ข้อมูลต่างๆ สำหรับใช้เขียนความเรียง “พงศาวดารสยามอย่างย่อ” ปรากฏอย่าง ชัดเจนอยู่ 2 วิธี วิธีการแรกคือ การใช้ข้อมูลจากคำบอกเล่า ซึ่งถูกนำมาใช้เพื่อค้นหว่าบ้านเมืองก่อนสถาปนา กรุงศรีอยุธยานั้นมีสภาพการณ์เป็นอย่างไร และวิธีการหลังคือ การใช้ข้อมูลจากเอกสารลายลักษณ์อักษร โดยผู้เขียนความเรียงค่อนข้างเชื่อในเอกสารที่บันทึกเรื่องราวภายหลังการสถาปนากรุงศรีอยุธยาใน ค.ศ.1350 อย่างมาก เพราะว่า “นับจากเวลานี้ไป จดหมายเหตุสยามแม่นยำมากขึ้น และเรื่องราวต่างๆ ก็พอเชื่อถือได้ มี รายละเอียดวัน เดือน ปี กำกับอยู่ ตั้งแต่ ค.ศ.1350 ถึง ค.ศ.1767” (Phongsawadan Sayam yang yo, 2003, p. 281)

อย่างไรก็ตาม แม้ในท้ายที่สุดความเรียง “Brief History of Siam” นี้จะเป็นงานเขียนของรัชกาลที่ 4 ก็ตาม แต่ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ความเรียงชิ้นนี้เป็นการพรรณาดิตของสยาม ซึ่งครอบคลุมระยะเวลามากกว่า 400 ปี ที่เรียงตามลำดับเวลาเท่านั้นหาได้มีการอธิบายในเชิงสาเหตุแต่อย่างใด ไม่มีการวางโครงเรื่องทาง ประวัติศาสตร์ที่จะสามารถเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของสยาม ด้วยการมีตัวกระทำการทาง ประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังให้ได้ว่าไม่มีการแบ่งและให้ความหมายต่อห้วงเวลาเพื่อเป็นยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ เหล่านี้จึงไม่แปลกที่เนื้อความในความเรียงชิ้นนี้จะมีจาริตการเขียนไม่แตกต่างไปจากเนื้อความในพระราช พงศาวดารของราชสำนักที่สืบทอดกันมาตั้งอย่างน้อยในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผู้เขียนจึงเห็นด้วยกับนิธิ เอียวศรี วงศ์ที่ให้ความเห็นต่องานเขียนของรัชกาลที่ 4 ว่า “พระราชนิพนธ์บทความเพียงไม่กี่ชิ้น ในพระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่เป็นการพิสูจน์ว่าประเพณี[การเขียนประวัติศาสตร์แบบตะวันตกหรือประวัติศาสตร์ นิพนธ์สมัยใหม่]ได้มีอยู่” มาก่อนในสยาม (Eoseewong, 1969, p. 18) แต่งานเขียนของรัชกาลที่ 4 แค “เพียง ไม่กี่ชิ้น” นี้ กลับพิสูจน์ให้เห็นถึงการมีความคิดทางเวลาแบบใหม่ในสยาม อันจะเป็นรากฐานสำคัญของการ เขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในสังคมไทยต่อไป

กาลเวลาแบบสุญญากับจาริตงานเขียนแบบใหม่ในสังคมไทย

ในหนังสือเล่มสำคัญที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์เรื่องกาลเวลาในสยามเรื่อง *การเปลี่ยนแปลงโลก ทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงพุทธศักราช 2475* ของอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ เสนอคำอธิบาย เกี่ยวกับการเกิดสำนักประวัติศาสตร์ในสังคมไทย โดยอรรถจักร์ได้อธิบายว่า มีลักษณะความคิดทางเวลาแบบ ใหม่หรือ “ความคิดทางเวลาแบบก้าวหน้า” อันเห็นได้จากการตระหนักได้ถึงความต่อเนื่องและความแตกต่าง ของเวลาในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งเป็น “รากฐานของการเกิดงานเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่” ในสังคมไทย (1995, pp. 27-28, 47-48) อันหมายความว่า “คนเกิดสำนักทางประวัติศาสตร์แบบใหม่... [อัน]มีลักษณะของ การคาดคะเน (Speculation) ที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมของมนุษย์อย่างมากทีเดียว เพราะทำให้ตระหนักว่า สังคมเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ถ้าเปลี่ยนแปลงใครเป็นผู้กำหนดหรือกระทำ [ใครคือ] ผู้ที่มีอำนาจตนสามารถเป็น ผู้กระทำหรือกำหนดวิถีประวัติศาสตร์” (1995, pp. 1-2) และด้วยการอ่านหลักฐานที่อรรถจักร์ใช้ในการพิสูจน์ ข้อเสนอข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่า สิ่งที่สะท้อนอยู่ในงานเขียนของชนชั้นนำ โดยเฉพาะรัชกาลที่ 4 นั้น ยังสะท้อนให้ เห็นถึงเจตนารมณ์ที่จะสถาปนารอบกาลเวลาสากลอย่างกระตือรือร้น พร้อมๆ กับการขยายอิทธิพลของ

วัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งได้นำความคิดทางเวลาเช่นนี้ให้สังคมสยามได้รู้จัก ไม่ว่าจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม โดยกรอบกาลเวลาสากลดังกล่าวนี้คือ ความคิดทางเวลาแบบสูญกาล (Empty Time) ดังคำอธิบายของเฮลแชร์ มิใช่เป็นเพียงแค่รูปแบบของกาลเวลาแบบอึดกาล (Embodied Time) หรือที่อรรถจักร์เรียกว่า “ความคิดทางเวลาแบบก้าวหน้า” เท่านั้น

คงไม่ผิดนักถ้าจะกล่าวว่าความคิดเรื่องกรอบกาลเวลาสากลนี้มาถึงสยามพร้อมกับการมาถึงของเหล่าศาสนาจารย์แห่งคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ในราวทศวรรษ 1830 ที่มีความต้องการให้พ้องชนชาวสยามได้รู้จักและเปิดรับน้ำพระทัยแห่งพระผู้เป็นเจ้า และด้วยสิ่งนี้คือยอดแห่งความปรารถนาของพวกเขา กำลังกายแลกำลังสติปัญญาอันถูกใช้ไปกับการจัดตั้งองค์กรมิชชันนารีแห่งสยามให้สถิตย์สถาพรจึงเป็นความเสียสละเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามทั้งปวงอย่างแท้จริง ในส่วนของกิจกรรมการเผยแพร่คุณงามความดีของพระเยซูคริสต์ ผู้ดำรงแสงแห่งสวรรค์นั้น นอกจากการเทศนาและการตั้งโรงเรียนสอนหนังสือแล้ว เหล่าศาสนาจารย์ยังแปลพระคัมภีร์ไบเบิล ถ่ายทอดวิทยาการความรู้ และแจ้งข่าวสารของนานาประเทศในโลกผ่าน “เครื่องมือ/อาวุธสำคัญ” อันเป็นเทคโนโลยีการพิมพ์จากโลกตะวันตก นั่นคือ แท่นพิมพ์ หนังสือพิมพ์ และตัวอักษรพิมพ์ไทย (Puaksom, 2018, p. 220)

อย่างไรก็ดี ด้วยความช่วยเหลือจากเทคโนโลยีการพิมพ์ ความคิดเรื่องกรอบเวลาสากลจึงสามารถปรากฏให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมและจับต้องได้ ผ่านการพิมพ์ *๑หนังสือจดหมายเหตุ Bangkok Recorder* ใน พ.ศ.2387-2488 และ *๑หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder* ระหว่าง พ.ศ.2408-2410 โดยมีศาสนาจารย์ผู้เป็นกำลังสำคัญ คือนายแพทย์แดน บีช แบรดลีย์ (Dan Beach Bradley) หรือรู้จักกันในนามว่า หมอบรัดเลย์ ด้วยการเทียบเวลาระหว่างระบบศักราชยุโรปในฐานะเป็นมาตรฐานของกรอบเวลาและระบบศักราชสยาม อันมีคริสต์ศักราช ซึ่งเป็นระบบปฏิทินแบบสุริยคติ และจุลศักราช ซึ่งเป็นระบบปฏิทินแบบจันทรคติ เป็นตัวแทนตามลำดับ ดังเช่นที่ *๑หนังสือจดหมายเหตุ Bangkok Recorder* ทุกๆ ฉบับ นับตั้งแต่เล่มที่ 1 ใบที่ 1 จนถึงเล่มที่ 2 ใบที่ 16 ณ หน้าแรกของแต่ละใบ จะปรากฏการเทียบเวลาระหว่างระบบศักราชยุโรปและศักราชสยามอยู่ทุกใบ เป็นต้นว่า “VOL. I. เล่ม ๑ บังกอกเดือนแปดปีมหาศักราช จุลศักราช ๑๒๐๖ JULY, 1844. คริสต์ศักราช 1844 ใบ ๑ No. 1.” หรือ “VOL II. เล่ม ๒. บังกอกเดือนสิบเอ็ดปีมหาศักราช จุลศักราช ๑๒๐๗. OCTOBER, 1845. คริสต์ศักราช 1845. ใบ ๑๖ WHOLE No. 16.” (Nangsru chotmaiher Bangkok Recorder 1844 V.1 N.1, p. 1; 1845 V.2 N.16, p.13) ใน *๑หนังสือจดหมายเหตุ The Bangkok Recorder* ก็เช่นเดียวกันจะมีการเทียบระบบศักราช ความว่า “Vol.1 เล่ม 1 บางกอกเดือนหกขึ้นเจ็ดค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๗ March 1st 1865. คริสต์ศักราช ๑๘๖๕ ใบ ๑ No. 1.” และ “เล่มที่ ๒ เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ ปีชวด อัฐศก จุลศักราช ๑๒๑๘ เดือนเชบเตมเบอวันที่ ๙ ฤกษ์ศักราช ๑๘๖๖, ใบที่ ๑๔” (Nangsru chotmaiher The Bangkok Recorder 1865 V.2 N.1, p.1; 1866 V.2 N.14, p.1)

อนึ่ง การเทียบเวลาในลักษณะนี้ยังปรากฏใน *Bangkok Calendar* สิ่งพิมพ์พหุภาษาอังกฤษขึ้นสำคัญของสมาคมมิชชันนารีอเมริกัน ซึ่งมีหมอบรัดเลย์เป็นกำลังหลักในการทำหน้าที่บรรณาธิการ ผู้รวบรวมและเรียบเรียงเนื้อหาทั้งหมดภายในเล่มเช่นเดียวกับสองสิ่งพิมพ์ข้างต้น โดยสิ่งพิมพ์นี้ตีพิมพ์เป็นรายปี ในระหว่าง พ.ศ.2402-2416 รวมทั้งสิ้น 15 ปี (Sukhabanij, 1965, pp. 18-19) จึงกล่าวได้ว่า สิ่งพิมพ์นี้มีเป้าหมายอยู่ที่ผู้อ่านชาวยุโรปเป็นหลัก เรื่องราวต่างๆ ที่ได้รับการตีพิมพ์ก็ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ชาวยุโรปควรรู้เกี่ยวกับประเทศสยาม เป็นต้นว่า จำนวนสถานกงสุลต่างประเทศ การเปิดกิจการห้างร้านจำพวกโรงเลื่อย โรงสี outhouse การให้บริการลากจูงเรือสินค้าหรือไปรษณีย์ การแจ้งรายชื่อและสถานที่พำนักชาวยุโรปและอเมริกาในสยาม แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ องค์ความรู้ของชาวสยาม ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งวัน/เวลา ศาสนาและความเชื่อ วิทยาการทางการแพทย์ โดยเฉพาะ

อย่างยิ่ง ลำดับรายชื่อของกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรสยามในอดีตจนถึงปัจจุบัน¹² (Sukhabanij, 1965, pp. 20-23) ทั้งนี้ ปรดิ หงษ์สดันได้แสดงความเห็นต่อการพิมพ์ *Bangkok Calendar* ไว้อย่างคมคายว่า ถ้าหาก หนังสือ *แสงกิจจานุกิตย* นั้นเขียนขึ้นเพื่อให้ชาวสยามเรียนรู้ชาวตะวันตกฉันทใด *Bangkok Calendar* นั้นก็คงเขียนและรวบรวมขึ้นเพื่อชาวตะวันตกเรียนรู้ชาวสยามฉันทนั้น (2015, p. 57)

อย่างไรก็ตาม การเทียบเวลาตามศักราชใน *Bangkok Calendar* นั้นหาได้เหมือนกันกับที่ปรากฏอยู่ใน *๑หนังสือจดหมายเหตุ* ทั้งสองเลยเสียทีเดียว เพราะบนหน้าปกของ *Bangkok Calendar* นั้น ศักราชสยาม (The Siamese Civil Era) หาใช่จะถูกเทียบเวลากับระบบคริสต์ศักราชเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีระบบศักราชอื่นๆ ได้แก่ ศักราชจีน (The Chinese Cycle Era) และศักราชมุฮัมมัด (Mohammedan era) ตีพิมพ์อยู่ด้วย รวมทั้งยังมีการแจ้งว่าวันขึ้นปีใหม่ของแต่ละศักราชนั้นตรงกับวันที่เท่าไรในปีคริสต์ศักราช อาทิ ใน *Bangkok Calendar* ประจำปี ค.ศ.1861 จะตรงกับศักราชสยาม 1222-3 ศักราชจีน 4498 และศักราชมุฮัมมัด 1278 โดยศักราชสยามมีวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ 12 มีนาคม ศักราชจีนมีวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ 10 กุมภาพันธ์ และศักราชมุฮัมมัดมีวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ 9 กรกฎาคม ยิ่งไปกว่านั้น ใน *Bangkok Calendar* ใช้นามศักราชสยาม จะได้รับการเทียบเข้ากับระบบศักราชเพียงแค่ 3 แบบตามที่ ปรากฏบนหน้าปกเท่านั้น ในหัวข้อ “CHRONOLOGICAL NOTES” ยังมีการตีพิมพ์ระบบศักราชและเหตุการณ์สำคัญอันเกิดขึ้นในโลกนี้แจ้งไว้อีกด้วย (ตามความเห็นของบรรณาธิการ?)

The year of our Lord 1861 corresponds to the
Year 7271 since the Creation (according to Hale.)
” 5621–22 of the Jewish era.
” 2614 form the foundation of Rome.
” 2608 of the era of Nabonasser.
” 2637 of the Olympiads.
” 1230–to 31 of the Parsee era Yezdijerd.
” 85–86 of the U.S. declaration of Independence.
” 2404–5 since the death of Boodh or Gaudama
” 1277–8 of the Mohammedan era
(*Bangkok Calendar*, 1861, p. 3)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในแง่หนึ่ง การเทียบศักราชสยามลงในกรอบกาลเวลาสากล อันมีเส้นเวลาของคริสต์ศักราชเป็นมาตรวัด โดยผ่านสิ่งพิมพ์อย่าง *๑หนังสือจดหมายเหตุ* ทั้งสองฉบับและ *Bangkok Calendar* อันเป็นการทำให้กาลเวลาของสยามอยู่ภายใต้กาลเวลาของยุโรปนั้น จะเป็นการแสดงในเชิงสัญลักษณ์

¹² การเทียบเวลาการขึ้นครองราชย์ของกษัตริย์สยามถูกทำขึ้นในรูปแบบตาราง 4 สดมภ์ โดยช่องที่ 1 คือ ชื่อกษัตริย์ ช่องที่ 2 และช่องที่ 3 คือ ปีจุลศักราชและปีคริสต์ศักราชที่กษัตริย์ขึ้นครองราชย์ ส่วนช่องที่ 4 คือ ระยะเวลาแห่งการครองราชย์ ทั้งนี้ยังมีการแบ่งราชวงศ์กษัตริย์ออกเป็น 4 ราชวงศ์ด้วยกัน ราชวงศ์ที่ 1 มีกษัตริย์ 21 พระองค์ ในระหว่าง ค.ศ.1351-1603 ราชวงศ์ที่ 2 มีกษัตริย์ 3 พระองค์ ในระหว่าง ค.ศ.1603-1631 ราชวงศ์ที่ 3 มีกษัตริย์ 11 พระองค์ ในระหว่าง ค.ศ.1631-1767 และราชวงศ์ปัจจุบัน เริ่มต้นใน ค.ศ.1782 มีกษัตริย์ถึง ค.ศ.1861 อันเป็นปีตีพิมพ์ของ *Bangkok Calendar* ฉบับที่ผู้เขียนใช้ค้นข้อมูลนั้น ทั้งสิ้น 4 พระองค์แล้ว ในการนี้ หมอบรัดเลย์ชี้แจงแก่ผู้อ่านของเขาถึงการได้มาซึ่งข้อมูลนี้ว่า มีข้าราชการในราชสำนักของพระจอมเกล้าฯ ตำแหน่ง “P’rā: Alāk” (พระอาลักษณ์) หัวหน้าหอเอกสารหลวงเป็นผู้จัดเตรียมข้อมูลเหล่านี้ให้ และด้วยเหตุผลนี้ยังทำให้บรัดเลย์เชื่อว่า ข้อมูลนี้คงได้รับการรับรองความถูกต้องมาจากพระจอมเกล้าฯ แล้ว ดังนั้น ถ้าข้อมูลนี้ไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงแล้ว ก็คงไม่อาจหาข้อมูลที่ไหนมายืนยันความถูกต้องได้อีกแล้ว (1861, pp. 31-33)

ของการมีอำนาจทางอารยธรรมของตะวันตกเหนือกว่าสยาม แต่ในอีกแง่หนึ่ง ชนชั้นนำสยามอย่างรัชกาลที่ 4 นั้นแหละที่ยอมรับต่อการกระทำดังกล่าวของเหล่าศาสนาจารย์คริสต์ศาสนาอย่างไม่ขัดขืน อาจจะด้วยทรงไม่เห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญหรือจะส่งผลสืบคลอนต่อสถานะอันศักดิ์สิทธิ์ดังสมมติเทวาของพระองค์ เหมือนดังเช่น การวิพากษ์วิจารณ์พุทธศาสนาของเหล่าศาสนาจารย์คริสต์ศาสนาว่าเป็นบ่อเกิดแห่งความมืดมนจะยัง แต่ความเสื่อมมาสู่พระราชอาณาจักร (ดูเพิ่มใน Puaksom, 2018, pp. 237-251) ในทางตรงกันข้าม รัชกาลที่ 4 น่าจะเห็นว่าการสถาปนาและดำรงอยู่ในกรอบเวลาสากลส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของพระองค์ต่อสายตาของนานาชาติประเทศที่พระองค์จะต้องมีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการขยายทางการค้าของระบบทุนนิยมที่เข้มข้นขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังเห็นจากพระราชสาส์นเพื่อการเจริญสัมพันธไมตรีจำนวนมากของรัชกาลที่ 4 อันมีไปถึงประมุขของประเทศยุโรปต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา โปรตุเกส ฯ โดยสิ่งสำคัญที่ทรงตระหนักอยู่เสมอในเนื้อหาของพระราชสาส์นเหล่านั้นก็คือ การเทียบวัน เดือน และปีตามศักราชสยามและศักราชยุโรป เป็นต้นว่า พระราชสาส์นที่ทรงมีไปถึงพระเจ้าโนโบเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ใน จ.ศ.1218 หรือ พ.ศ.2399 อันเกี่ยวกับเรื่องการทำสนธิสัญญาเจริญสัมพันธไมตรี ซึ่งในตอนท้ายของพระราชสาส์นลงวันที่เทียบไว้แล้วว่า

วัน ๕ คำข้างแรมของจันทรมาสชื่อภัทรบท นับเป็นเดือนที่ ๑๐ แต่ต้นฤดูหนาวในปีมะโรงนักษัตรอุศก มีศักราชสยาม ๑๒๑๘ ตรงกันกับสุริยกาลสังเกต ซึ่งรู้ทั่วพร้อมในประเทศยุโรป เป็นวันที่ ๑๙ แห่งเดือนเสปเตมเปอร์ ในปีมีศักราชคริสต์ ๑๘๕๖ คิดเป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบันของแผ่นดินสยามนี้ (Phra ratchasan nai Phrabat Somdet Phra Chomklao, 2018, p. 22)

หรือในพระราชสาส์นที่มีไปยังพระเจ้าเปดรูที่ 5 (Pedro V) แห่งโปรตุเกส ในการทำสัญญาเจริญสัมพันธไมตรี ก็ได้ลงวันส่งพระราชสาส์นที่เทียบเวลาไว้ในทำนองเดียวกันว่า “ณ วัน ๓^{๑๓} ๓ คำปีมะเมียสัมฤทธิศก เป็นปีที่ ๘ ในแผ่นดินปัจจุบันในสยามรัชกาลอันนี้ ตรงกับกำหนดกาลตามดำเนินอาทิตย์อย่างยุโรป เป็นวันที่ ๑๔ ในเดือนเฟบรูวารี ในศักราชคริสต์ ๑๘๕๙” (Phra ratchasan nai Phrabat Somdet Phra Chomklao, 2018, p. 195) หรือในพระราชสาส์นที่ทรงตอบรับเครื่องบรรณาการและสาส์นจากประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นคือ เจมส์ บูแคนัน (James Buchanan) ก็ได้เทียบเวลาในทำนองเดียวกันคือ “วัน ๕^{๕๔} คำ ปีวอกโทศก ศักราช ๑๒๒๒ ตรงกันกับวันคืนอย่างยุโรปแลอเมริกา เป็นวันที่ ๑๔ ในเดือนเฟบรูวารี คริสตศักราช ๑๘๖๑ เป็นปีที่ ๑๑ หรือเป็นวันที่ ๓๕๖๔ ในรัชกาลปัจจุบัน” (Phra ratchasan nai Phrabat Somdet Phra Chomklao, 2018, p. 153)

อนึ่ง นอกจากปฏิทินสุริยคติ(คริสต์ศักราช)จะถูกใช้เป็นมาตรฐานสำหรับการวัดกาลเวลาแบบสุญญากาศแล้ว นาฬิกากลก็ยังคงเป็นอีกเทคโนโลยีหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในฐานะนั้นเช่นกัน โดยระบบการแบ่งเวลาแบบนาฬิกากลนี้ก็คือระบบการแบ่งเวลาที่เรารู้จักในปัจจุบันนี้เอง คือ เวลา 1 วัน เท่ากับ 24 ชั่วโมง 1 ชั่วโมง เท่ากับ 60 นาที และ 1 นาที เท่ากับ 60 วินาที ดังนั้น เมื่อรัชกาลที่ 4 หรือกระทั่งเหล่าชนชั้นนำสยามรับเอาเทคโนโลยีการวัดเวลาแบบนาฬิกากลมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการมีไว้เพื่อ “ชาวนาฬิกาแลแสงหอกดาบตรวจตั้งโมงให้ถูกเวลาดี... ตามนาฬิกากล” (Chomklao, 2005a, p. 252) หรือการสร้างหอนาฬิกานามว่า พระที่นั่งภูวดลทิศไฉย โดยรับสั่งของรัชกาลที่ 4 หรือการที่รัชกาลที่ 1 ทรงออก “พระราชกำหนดนาฬิกา” ใน พ.ศ.2411 เพื่อนั้นย้าให้เหล่า “กรมพระโหรหน้าโหรหลัง ในพระบรมมหาราชวังในพระบวรราชวัง แลชาวพนักงานรักษานาฬิกา” จัดการดูแลบอกเวลาให้เที่ยงตรงมากขึ้นอย่าให้ “ดูการพินเพื่อนเลื่อนเปื้อนเลอะเทอะนัก” ด้วยรัชกาลที่ 4 ทรงเห็นว่า “เป็นที่อภัยศอดสูแก่แขกเมืองคนนอกประเทศที่เขาใช้นาฬิกากลใส่พกติดตัวเที่ยวมาเที่ยวไป เขาจะได้ยินท่มโมงที่ตีสั้นๆ ยาวๆ ผิดไปกว่าท่มโมงที่จริงนั้น

จะเป็นเหตุให้เขาหัวเราะเยาะเย้ยได้ว่าเมืองเราใช้เครื่องมือนับทุ่มโมงเวลาหยาบคายนัก” (*Prachum prat ratchakan thi 4*, 2004, p. 525-526) จึงยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าชนชั้นนำสยามตระหนักและให้ความสำคัญต่อการดำรงอยู่ในกรอบกาลเวลาสากลมากเพียงใด (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Hongsaton, 2015, pp. 47-59)

ด้วยเหตุนี้ การใช้ปฏิทินสุริยคติและการปรับใช้เวลาแบบนาฬิกาลจึงเป็นปฏิบัติการของชนชั้นนำสยามในการพยายามจัดวางเวลาของตนเองให้เทียบเคียงลงในเวลาของชาติยุโรปทั้งหมด แต่ที่จริงหาใช่เท่านั้นไม่ เพราะปฏิบัติการของชนชั้นนำสยามดังกล่าวคือการนำพาตัวเองให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเทียบเวลาของโลก (*Synchronizing the World*) ที่สืบเนื่องมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 มาจนถึงขณะนี้ อันมีนักคิดคนสำคัญอย่างโยฮัน คริสโตฟ กัตเตอร์เรอร์ (Johann Christoph Gatterer), ออคุส ลุดวิก ชลูเซอร์ (August Ludwig Schlözer), และโยฮัน ก็อทฟรีท แฮร์เดอร์ (Johann Gottfried Herder) เป็นดังหัวขบวน เพื่อการรับรู้ถึงการดำรงอยู่ของชาติหรือกลุ่มคนอื่นๆ ไม่ว่าจะอยู่แห่งหนตำบลไหน บนภูเขา กลางทะเล หรือในถ้ำแห่งหนึ่ง ภายใต้การมีกรอบกาลเวลาสากลเพียงเพียงหนึ่งเดียวในโลกใบนี้ (Jordheim, 2017) กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การที่ชนชั้นนำสยามการตระหนักถึงการอยู่ร่วมภายใต้กรอบกาลเวลาสากลเดียวในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้เป็นปรากฏการณ์ของการก่อรูปกาลเวลาแบบสูญกาล (*empty time*) ในฐานะเวลาแบบใหม่ในสังคมสยาม หรือที่เบเนดิกท์ แอนเดอร์สันเรียกว่ากาลเวลาแบบสูญกาลสหมิติ (*homogeneous empty time*)¹³ ของมนุษย์ในยุคสมัยใหม่ในหนังสือที่เคยมีชื่อเสียงอย่างมาก ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เรื่อง *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nation-ism* (Anderson, 2006, pp. 23-24) แม้ว่าในท้ายที่สุดแล้วจะยังเป็นการเข้าใจในเรื่องกรอบกาลเวลาสากลนี้ยังคงจำกัดอยู่ในวงแคบในหมู่ชนชั้นนำก็ตาม

จากบริบททางประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงความคิดทางกาลเวลาเช่นนี้เอง จึงไม่น่าแปลกใจ หากรัชกาลที่ 4 ในฐานะผู้กระทำการที่ดำรงอยู่ในบริบทของกาลเวลาจะกลายเป็นผู้ให้ความสนใจในเรื่องกาลเวลา แค่นี้ก็อาจจะพอเป็นเหตุผลอธิบายได้ว่าเหตุใดรัชกาลที่ 4 จึงให้ความสนใจต่อการสืบค้นเรื่องราวของวัตถุต่างๆ ภายในอาณาจักรของพระองค์เป็นอย่างมาก นับตั้งแต่เมืองโบราณ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ไปจนถึงประเพณีพิธีกรรมของราชสำนัก ยิ่งไปกว่านั้น ยังทรงให้ความสำคัญต่อการจัดการ “อดีต” ของพระราชวงศ์เป็นอย่างมาก ดังเห็นได้จากที่ทรงรับสั่งให้มีการชำระพระราชพงศาวดารขึ้น แม้ว่าจะไม่ได้เป็นที่รับรู้กันในวงกว้าง และเป็นทางการเหมือนอย่างเช่นกรณีการชำระพระราชพงศาวดารฉบับอื่นซึ่งจะถูกระบุอยู่ในบานแผ่นกว่ากษัตริย์พระองค์ใดคือผู้ทรงรับสั่งให้ชำระอย่างชัดเจนก็ตาม¹⁴

กล่าวได้ว่า งานเขียนเกี่ยวกับการสืบค้นเรื่องราวของวัตถุต่างๆ ของรัชกาลที่ 4 นั้นแตกต่างออกไปจากจารีตการเขียนของสยามที่เคยเป็นมา กล่าวคือ งานเขียนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้เขียนตระหนักถึงการดำรงอยู่ของกรอบกาลเวลาสากล ผ่านการเทียบเวลาระหว่างศักราชสยามและศักราชยุโรปลงในเรื่องราวที่ทรงสืบค้น ในพระบรมราชาธิบายเรื่อง “ประเพณีลงสรงโสกันต์” นับเป็นตัวอย่างที่ดีทีเดียว เพราะตลอดทั้งเนื้อความที่ทรงบรรยายเปรียบเทียบการจัดพระราชพิธีโสกันต์ในแต่ละครั้งนับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ว่ามีความเหมือนหรือต่างกัน

¹³ ผู้เขียนเลือกใช้คำแปลนี้ตามการแปลของวีระ สมบูรณ์ ในหนังสือ *ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม* อันเป็นหนังสือแปลพหุภาษาของหนังสือ *Imagined Communities* ซึ่งมีชาวยุโรป เกษตรกรเป็นบรรณาธิการแปล เมื่อ พ.ศ.2552 จัดพิมพ์โดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

¹⁴ เข้าใจว่าการชำระพระราชพงศาวดารของรัชกาลที่ 4 ต่อมาก็คือ *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา* คงมีเค้ามูลพอที่จะทำให้สมเด็จพระยาบรมมหาราชวัง (1973, pp. 12-13) สามารถสอบสวนจนได้ความใน พ.ศ.2457 ว่า รัชกาลที่ 4 ทรงมีรับสั่งให้กรมหลวงวงศาธิราชสนิทชำระพระราชพงศาวดารฉบับนี้และให้ “แก้ไขเพิ่มเติมของเก่าทั้งหลายแห่ง เนื้อความบริบูรณ์ดีขึ้นมาก” โดยสมเด็จพระยาบรมมหาราชวัง “เข้าใจว่า เมื่อกรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงชำระแล้ว [ก็] นำต้นฉบับขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรวจแก้ไข จึงปรากฏพระราชหัตถเลขาอยู่ในต้นฉบับหลวง”

อย่างไรนั้น รัชกาลที่ 4 จะทรงเริ่มต้นด้วยการระบุจุลศักราชในฐานะศักราชสยาม แล้วเทียบเวลาปีคริสต์ศักราชในฐานะศักราชยุโรปของการจัดพระราชพิธีไว้เสมอ กระทั่งบางครั้งก็ทรงเทียบเดือนสยามกับเดือนยุโรปด้วย อาทิ การเทียบศักราชในพระราชพิธีโสกันต์เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 1 ความว่า

ถ้าถึงคราวโสกันต์จะได้ทำให้เป็นแบบอย่างในแผ่นดิน จึงโปรดพระราชทานพระสุพรรณบัฏให้เป็น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี เจ้าน้านเมื่อถึงปีมะโรงสัมฤทธิ์ศักราช ๑๑๗๐ ตรงกับปีคริสต์ศักราช ๑๘๐๘ พระชนมายุครบ ๑๑ ปีถึงกำหนดที่จะโสกันต์... เสด็จมาทรงฟังพระสงฆ์ สวดพระพุทธมนต์ ๓ วัน แล้วแห่มาเวลาเช้าโสกันต์ในวันที่ ๔ แล้วเสด็จขึ้นเขาไกรลาส ครอบเครื่อง ต้นแล้วแห่เวียนเขาไกรลาส ๓ รอบ แล้วแห่กลับในเวลาเช้า ครั้นเวลาบ่ายแห่เครื่องแต่งมาสมโภชวัน นั้นแล้วต่อไปอีก ๒ วัน วันที่ ๗ จึงแห่พระเกศาไปลอย การเป็นเสร็จโสกันต์เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ใน เดือน ๔ ปีมะโรง สัมฤทธิ์ศักราช ๑๑๗๐ ตรงกับเดือนมกราคม ในปีคริสต์ศักราช ๑๘๐๘ (Chomklao, 2005b, p. 25)

กล่าวได้ว่า การตระหนักถึงการดำรงอยู่ของกรอบเวลาสากลย่อมก่อให้เกิดความสำนึกความเป็นเอกภาพของเหตุการณ์หรือวัตถุหนึ่งๆ เมื่อรัชกาลที่ 4 พยายามสืบค้นความเป็นมาของวัตถุที่สนใจ คำถามสำคัญอันหนึ่งที่ไม่เคยละเลย คือ การตั้งคำถามว่าวัตถุนั้นถูกสร้างขึ้นในเวลาใด แม้ว่าจากหลักฐานที่มิจะไม่ได้ทรงเทียบศักราชอย่างเช่นที่ทรงกระทำในพระบรมราชาธิบายเรื่อง “ประเพณีลงสรงโสกันต์” ก็ตาม อย่างเช่น ในพระบรมราชาธิบายเรื่อง “พระพุทธบุษยรัตน” ว่าด้วย “ปัญหากรรม” หรือ “คำที่คนจะฟังถาม” เกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ซึ่งได้อัญเชิญลงมาแต่เมืองจำปาศักดิ์เพื่อประดิษฐาน ณ พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ใน พ.ศ.2354 นั้น มี “ปัญหากรรม” อยู่ทั้งหมด 8 ข้อ อันข้อที่ถามเกี่ยวกับเวลาที่พระพุทธบุษยรัตนนี้ถูกสร้างขึ้นนั้น มีความว่า “สร้างขึ้นในกาลครั้งใดนั้น คือถามว่าสร้างขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ หรือเสด็จปรินิพพานแล้ว พระพุทธศาสดากาลมหาศักราชเท่าไร จุลศักราชเท่าไร ปีใด เดือนใด วันใด ฤกษ์ยามอย่างไร ทำอยู่ที่กี่เดือนกี่วันจึงสัมฤทธิ์” (Chomklao, 2005b, p. 70) หรือในพระบรมราชาธิบายเรื่อง “พระปฐมเจดีย์” รัชกาลที่ 4 ก็ทรงพยายามสอบสวนหาเวลาที่พระสถูปนี้ถูกสร้างขึ้น แต่ทว่าหลังจากทรง “สืบได้ความในหนังสือเก่าๆ” กลับพบข้อความไม่ลงรอยกัน “สร้างเมื่อพระพุทธศักราชล่วงแล้วได้พรรษา 1 บ้าง ว่าสร้างเมื่อพระพุทธศักราชล่วงได้ 569 พรรษาบ้าง ว่าสร้างเมื่อพระพุทธศักราชล่วงได้ 1133 พรรษาบ้าง สร้างเมื่อพระพุทธศักราชล่วงได้ 1185 พรรษาบ้าง พระพุทธศักราชล่วงได้ 1234 พรรษาบ้าง” รัชกาลที่ 4 จึงทรงลงความเห็นไว้ว่า “จะมีผู้สร้างซ้ำทำเติมมาหลายครั้งหลายคราวแล้ว” (Chomklao, 2005b, p. 66)

กระนั้นถึงแม้สยามจะมีการใช้ศักราชเพื่อระบุลำดับการเกิดก่อน/หลังของเหตุการณ์ใน “อดีต” ดังเห็นจากเอกสารประวัติศาสตร์ประเภทตำนานที่มักใช้พุทธศักราชหรือพระราชพงศาวดารที่มักใช้จุลศักราชมานานแล้วก็ตาม แต่นั่นก็ไม่อาจนับได้ว่าศักราชดังกล่าวอยู่ภายใต้กรอบเวลาสากล เนื่องจากยังหาได้มีการเทียบเวลาเข้ากับคริสต์ศักราชจนกระทั่งในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังนั้น จากการเทียบศักราชในพระบรมราชาธิบายเรื่อง “ประเพณีลงสรงโสกันต์” หรือการให้ความสำคัญต่อการแสวงหาจุดกำหนดของวัตถุในพระบรมราชาธิบายเรื่อง “พระพุทธบุษยรัตน” และ “พระปฐมเจดีย์” เหล่านี้จึงเป็นงานเขียนที่สะท้อนการตั้งอยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่าด้วยกรอบเวลาสากล อันยังให้เกิดคุณสมบัติสำคัญอีกประการหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดดังกล่าว คือ ลักษณะการเขียนที่มีการเรียงตามลำดับเวลา (Chronology) โดยเป็นเพียงแค่การเรียบเรียงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา ก่อนหลังเท่านั้น หาได้มีการเชื่อมโยงหรืออธิบายเหตุผลว่าเหตุการณ์ก่อนหน้าที่เกิดขึ้นนั้นส่งผลต่อเหตุการณ์ที่

และ “พระปฐมเจดีย์” แต่อย่างไร (Chomklao, 1961, pp. 1-9; 1973, pp. 1-24; 2005b, pp. 53, 61-63)

บทสรุป

อาจกล่าวได้ว่า วงวิชาการประวัติศาสตร์ไทยนั้นมีความเข้าใจต่อการก่อรูปจารีตประวัตินิพนธ์สมัยใหม่อย่างไ้พล้วมานาน การนำแนวคิดด้วยห้วงเวลาทางประวัติศาสตร์มาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์จึงทำให้เห็นยังมีแง่มุมและความซับซ้อนหลายประการที่ถูกกละเลยไป ความเข้าใจว่าสมัยรัชกาลที่ 4 คือ จุดเริ่มต้นของการเกิดจารีตประวัตินิพนธ์ไทยสมัยใหม่ นับเป็นตัวอย่างที่ดี ที่ได้แสดงให้เห็นว่า งานเขียนของรัชกาลที่ 4 ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้นมีคุณลักษณะสำคัญที่แตกต่างไปจากงานเขียนของสยามในช่วงก่อนหน้า อย่างน้อยสามประการ คือ การตั้งอยู่ภายใต้กรอบกาลเวลาสากล (คือ การที่เหตุการณ์ใน “อดีต” ของเทศะหนึ่งสามารถเทียบกับเหตุการณ์ใน “อดีต” ของอีกเทศะหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นในขณะเวลาเดียวกันได้) การมีลักษณะของการเรียงตามลำดับเวลา และความเป็นเอกภาวะในตัวเองของวัตถุหรือเหตุการณ์ใน “อดีต” อันถือรากฐานของการก่อรูปของประวัตินิพนธ์สมัยใหม่

อันที่จริง หาใช่เพียงแต่งงานเขียนของรัชกาลที่ 4 เท่านั้น งานเขียนของเหล่าชนชั้นนำสยามทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระยาดำรงราชานุภาพ หรือสมเด็จพระนางยารัตนาธิเบศร์ ในฐานะที่ถูกพิจารณาให้เป็นผู้ “มีส่วนร่วมส่งเสริมต่อนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ของสยาม” (Reynolds 1973, p. 63) ก็สมควรได้รับการทบทวนใหม่ด้วยแนวทางเดียวกันกับรัชกาลที่ 4 ผู้เป็นพระบรมชนกนาถ ด้วยเหตุนี้ จึงน่าจะยังความเข้าใจต่อการกระทำของบุคคลเหล่านั้นที่มีต่อโครงการประวัติศาสตร์ในสังคมไทยอย่างไม่หยุดนิ่งและแข็งตัวดังที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ปรับปรุงมาจากส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างประวัติศาสตร์แห่งชาติของประเทศไทยในช่วงทศวรรษ 2470-2520” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “ ‘ความไม่เป็นสังคม’ ในประวัติศาสตร์สังคมไทย, 1950-1980 ” ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภายใต้โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2560 ผู้เขียนขอขอบคุณอาจารย์ชนิดา พรหมพยัคฆ์ คุณบุญทริกา พวงคำ และคุณสิริฉัตร รักการ สำหรับข้อเสนอแนะอันมีประโยชน์ยิ่งในการเตรียมต้นฉบับบทความ ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความทั้งสองท่านแห่ง *มนุษยศาสตร์สาร* สำหรับความเห็นอันมีคุณค่าต่อบทความชิ้นนี้

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Aphornsuvan, T. (2019). Panha khwam kieophan thi kotthap rawang prawattisat kap chat [The Problem between History and the Nation]. In *Prathet Thai nai khwamkhit khong Methi wichai awuso (lem thi song)* [Thailand in Senior Research Scholar's Thought, Volume II] (pp. 38-67). Bangkok: Thailand Research Fund.
- Bangkok Calendar. (1861). Bangkok: American Missionary Association.
- Bentley, M. (Ed.). (1997). *Companion to Historiography*. NY: Routledge.
- Bidyalongkorn, Prince. (1964). *Phra niphon bang ruang læ pathakatha khong Phraratcha worawongthæ Krommunphitthayalongkron* [Bidyalongkorn's Some Essays and Lectures]. Bangkok: Ongkan kha khong Khurusapha.
- Bowring, J. (1857a). *The Kingdom and People of Siam with a Narrative of the Mission to that Country in 1855 Volume 1*. NY: Cambridge University Press.
- Bowring, John. (1857b). *The Kingdom and People of Siam with a Narrative of the Mission to that Country in 1855 Volume 2*. NY: Cambridge University Press.
- Bradley, D. B. (Eds.). (1844-1845) *Nangsur chotmaiher Bangkok Recorder*. n.p.
- Bradley, D. B. (Eds.). (1865-1867). *Nangsur chotmaiher The Bangkok Recorder*. n.p.
- Breisach, E. (2007). *Historiography: Ancient, Medieval, and Modern*. Chicago: University of Chicago Press.
- Brief History of Siam, with a detail of the leading events in its Annals. (1851). *The Chinese Repository*, 20(7). 345-363.
- Chunlawong, S. (2014-2015). Prawattisat niphon wannakhadi Thai: waduai kansang læ salai khwampen Thai [Historiography of Thai Literature: On the Construction and De(con)struction of Thainess]. *Warasan Prawattisat Thammasat*, 1(2). 163-200.
- Damrong Rajanubhab, Prince. (1924). Sadæng banyai phongsawadan Sayam [Lecture on the History of Siam]. Bangkok: Prasœtsamut.
- Damrong Rajanubhab, Prince. (1973). Prawat khong ratcha anachak Sukhothai [Chronicle of Sukhothai Kingdom]. In *Phraratchaphongsawadan chabap phraratchahatthalekha lem 1*, (pp. 81-98). Bangkok: Khlangwitthaya.
- Dejpawuttikul, T. (2021). Kan klap khuen khong Pakkai læ bai rua læ kan an nai sangkhom thi plianplæng [The return of the *Pan and Sail* and its reading in a changing society]. *Fa Diao Kan*, 19(1). 245-291.
- Duara, P. (1995). *Rescuing History from the Nation: Questioning Narratives of Modern China*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Eoseewong, N. (1969). Somdet kromphraya Damrong Rajanubhab kap Arnold Toynbee [Prince Damrong Rajanubhab and Arnold Toynbee]. *Sangkhommasat Parithat*, 7(1). 17-34.
- Eoseewong, N. (1980). Kansuksa prawattisat Thai: adit læ anakhot [The Study of Thai History: Past and Future]. *Ruam botkhwam prawattisat*, 1(1). 1-21.
- Hölscher, L. (2014). Time Gardens: Historical Concepts in Modern Historiography. *History and Theory*, 53(4). 577-591.
- Hongsaton, P. (2015). *Wela Wang: Technologies, Markets, and Morals in Thai Leisure Culture, 1830s-1932*. (Unpublished Doctoral Dissertation, Australian National University)
- Iggers, G. G. (2005). *Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press.
- Jeamteerasakul, S. (1982). Wichan nangsu “Prawattisat niphon Thai” kap kansuksa prawattisat niphon nai prathet Thai [Critique of “Thai Historical Writings” and Historiography in Thailand]. *Lok Nangsu*, 5(7). 74-87.
- Jordheim, H. (2014). Introduction: Multiple Times and the Work of Synchronization. *History and Theory*, 53(4). 498-518.
- Jordheim, H. (2017). Synchronizing the World: Synchronism as Historiographical Practice, Then and Now. *History of the Present*, 7(1). 59-95.
- Jory, P. (2011). Thai Historical Writing. In Axel Schneider and Daniel Woolf (Eds.), *The Oxford History of Historical Writing, Volume 5: 1945 to the Present*, (pp. 539-558). Oxford: Oxford University Press
- Kasetsiri, C. (1976). Wicha prawattisat nai prathet Thai [History in Thailand]. In Charnvit Kasetsiri, and Suchart Sawatsri (Eds.), *Prawattisat læ nak prawattisat Thai* [History and Thai Historians], (pp. 1-26). Bangkok: Praphansan.
- Kasetsiri, C. (1979). Thai Historiography from Ancient Times to the Modern Period. In Anthony Reid, and David Marr (Eds.), *Perceptions of the Past in Southeast Asia* (pp. 156-170). Hong Kong: Heinemann.
- Kasetsiri, C. (2020). Thai Historiography. In Pavin Chachavalpongpun (Ed.), *Routledge Handbook of Contemporary Thailand* (pp. 26-35). NY: Routledge.
- Kozick, H. (Ed.). (1993). *Developments in Modern Historiography*. NY: Palgrave.
- Moonsilpa, V. (2007). Phrabat Somdet Phra Chunlachomklao Chaoyuhua kap kan wang rakthan kansuksa prawattisat Thai [Rama V and the Founding of Thai History]. *Warasan Ratchabanthittayasathan*, 32(4). 719-740.
- Narisara Nuvadtivongs, Prince, & Damrong Rajanubhab, Prince. (1995). *San somdet lem 6 Pho.So.2477 (Tulakhom-Minakhom)* [Princes’s Correspondences]. Bangkok: Prince Narisara Nuvadtivongs Foundation, Prince Damrong Rajanubhab Foundation, and Khurusapha.

- Phongsawadan Sayam yang yo [Brief Notices of the History of Siam] (Winai Pongsripian, trans.) (2003). In Sir. John Bowring, *Ratcha anachak læ ratsadon Sayam 2* [The Kingdom and People of Siam 2], (pp. 280-296). Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects.
- Phra ratchasan nai Phrabat Somdet Phra Chomklao Chaoyuhua phraratchathan paiyang prathet tang tang* [Rama IV's Royal Correspondences to Other Countries]. (2018). Bangkok: Fine Arts Department, Office of Literature and History.
- Phrabatsomdetphra Chomklaochaoyuhua. (1961). *Tamnan Phra kæomorakot* [The Legend of Emerald Buddha]. Bangkok: Bannakhan.
- Phrabatsomdetphra Chomklaochaoyuhua. (1973). *Tamnan Phraphutchinrat, Phraphutchinsi, læ Phrasisatsada* [The Legend of Buddha Jinnaraja, Buddha Jinnasigha, and Buddha Srisasda]. Bangkok: Phikkhanet.
- Phrabatsomdetphra Chomklaochaoyuhua. (2005a). *Ruamphraratniphon nai phrabatsomdetphra Chomklaochaoyuhua ruang phraratchahatthalekha nai phrabatsomdetphra Chomklaochaoyuhua* [Collected Works of Rama IV, the Writings]. Bangkok: Ongkan kha khong Khurusapha.
- Phrabatsomdetphra Chomklaochaoyuhua. (2005b). *Ruamphraratniphon nai phrabatsomdet phra Chomklaochaoyuhua ruang chumnumphraboromrachathibai læ prachum phra ratniphon nai ratchakanthi 4* [Collected Works of Rama IV, the Essay]. Bangkok: Ongkan kha khong Khurusapha.
- Phraratchaphongsawadan chabap phraratchahatthalekha lem 1* [Royal Chronicles, Royal Autograph Edition]. (1973). Bangkok: Khlangwitthaya.
- Phromphayak, C. (2020). Dang thi koet khun ching nan pen chenrai: Pratyā prawattisat khong Ranke [Wie es eigentlich gewesen: Ranke's Philosophy of History]. In Chanida Phromphayak and Nattaphong Sakulleaw (Eds.), *Withi witthaya nai kansuksa prawattisat* [The Methodology in Historian's Craft] (pp. 139-181). Bangkok: Sayamparithat.
- Pongsripian, W. (1983). *Traditional Thai Historiography and its Nineteenth Century Decline*. (Unpublished Doctoral Dissertation, University of Bristol)
- Pongsripian, W. (2003). Maihet phuplæ “Phongsawadan Sayam yang yo” [Translator's Note “Brief Notices of the History of Siam”]. In Sir. John Bowring, *Ratcha anachak læ ratsadon Sayam 2* [The Kingdom and People of Siam 2], (pp. 296-299). Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects.
- Potjanalawan, P. (2013). Prawattisatniphon khong kan riak chur muang khelang wiang lakon læ lam pang [Historiography of Naming “Lampang” through Historical Documents]. *Manutsayasad Sangkhommasat Parithat*, 1(1). 53-82.

- Prachum pratat ratchakan thi 4* [The Collected Decrees of Rama IV]. (2004). Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects.
- Puaksom, D. (2018). *Yot luat charuk læ thænphim: waduai khwamru/khwam ching khong chon channam Sayam Pho.So.2325-2411* [Blood Stains, Inscription, and Printing Press: On Knowledge/Truth of the Siamese Elite, 1782-1868]. Bangkok: Illuminations.
- Ratchakitchanubeksa nai ratchakan thi 4* [Royal Government Gazette during the Reign of Rama IV]. (1997). n.p.
- Reynolds, C. J. (1973). The Case of K.S.R. Kulap: A Challenge to Royal Historical Writing in Late Nineteenth Century Thailand. *Journal of The Siam Society*, 61(2). 63-90.
- Sakulleaw, N. (2019). Næokhit læ withikan suksa prawattisat khong Chalong Soontravanich [Chalong Soontravanich's Historical Idea and Approaches]. *Warasan Prawattisat Thammasat*, 7(1). 34-59.
- Samnieng, C. (2008). *Phonlawat kansang læ kanrapru prawattisat muang phrae Pho.So. 2445-2549* [Dynamics of the Construction and Perception of Phrae History, 1902-2006] (Unpublished Master's thesis, Chiang Mai University, Chiang Mai)
- Sattayanurak, A. (1995). *Kan plianplæng lok that khong chon chan phu nam Thai tangtæ ratchakan thi 4 thung Phutthasakkarat 2475* [The Transformation of Thai Elite's Worldview form the Reign of Rama IV to 1932]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Sattayanurak, S. (1989). Kap kansuksa prawattisat Thai læ kanchai lakthan thang prawattisat. In Suparat Lertphanichkul (Ed.), *Ekkasan kanson chut wicha 10201 (prawattisat Thai) nuaithi 1-8* [Thai History 10201: Lesson 1-8] (pp. 1-60). Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University, School of Liberal Arts.
- Sattayanurak, S. (2003). *Somdet Damrong Rajanubhab: Kansang attalak "Muang Thai" læ "Chan" khong chao Sayam* [Prince Damrong Rajanubhab: A Creation of the identity of "Muang Thai" and "Class" of the Siamese People]. Bangkok: Matichon.
- Sattayanurak, S. (2014). *10 Panyachon Sayam* [10 Siamese Intellectuals]. Bangkok: Openbooks.
- Sattayawuthiphong, P. (2009). Borannakhadi samoson kap phatthanakan prawattisat Sayam [Society of Antiquaries and Development of Siam's History]. *Warasan Samakhom Prawattisat*, 30. 238-262.
- Singsuwan, A. (2010). *Prawattisatniphon Isan Pho.So. 2475 thung sin thotsawat 2520* [ISAN Historiography, A.D. 1932-1970s]. (Unpublished Master's thesis, Silpakorn University)
- Soontravanich, C. (1972). Wiwatthanakan kan khian prawattisat Thai chak Chaophraya Thiphakonwong thung Somdetphrachao boromwongthoe Kromphraya Damrong Rajanubhab: suksa priapthiap Phraratchaphongsawadan Krung Rattanakosin ratchakanthi 2 [Evolution of Thai Historical Writing's from Chaophraya Thiphakonwong to Prince Damrong Rajanubhab: A Case Study of a Royal Chronicle of Rattanakosin, Rama II]. *Warasan Silpakorn*, 16(4). 68-82.

- Sukhabanij, K. (1965). *Kao ræk khong nangsuphim nai prathet Thai* [The Beginning of Newspapers in Thailand]. Bangkok: Thaiphanitchayakan.
- Suwannathat-Pian, K. (1974). Kansuksa prawattisat khong sakun Damrong Rajanubhab [The Historiography of the Damrong Rajanubhap school]. *Aksansat Phichan*, 2(6). 28-44.
- Tagananand, B. (2008). *Khnasong sang chat samai ratchakan thi 5* [A Sangha makes Nation in the Reign of Rama V]. Bangkok: Matichon.
- Tanaka, S. (2005). *New Times in Modern Japan*. Princeton and Oxford: Princeton University Press
- Tangkawanich, W. (2014). *Prawattisat sukhothai thi phøeng sang* [The Making of Sukhothai History]. Bangkok: Matichon.
- Terwiel, B. J. (2001). Civilizing the Past: Nation and Knowledge in Thai Historiography. In Willem van Schendel, and Henk Schulte Nordholt (Eds.), *Time Matters: Global and Local Time in Asian Societies*, (pp. 97-111). Amsterdam: VU University Press.
- Vuthisathira, W. (1984). *Phatthanakan khong laksutwicha prawattisat nai radap prathom suksa læ matthayommasuksa* [The development of the history curriculum at elementary and secondary education levels]. (Unpublished Master's thesis, Chulalongkorn University)
- Wacharapradit, R. (1996). *Phatthanakan khong prawattisatchat nai prathet Thai Pho.So. 2411-2487* [The Development of National History in Thailand, 1868-1944]. (Unpublished Master's thesis, Chulalongkorn University)
- Wanthana, S. (1984). *Kung satawat Thammasat: 2477-2527 Prawattisat niphon Thai samai mai* [Thammasat's Golden Jubilee: 1934-1984, Thai Modern Historiographies]. Bangkok: Thai Khadi Research Institute.
- Wanthana, S. (1986). *The Politics of Modern Thai Historiography* (Unpublished Doctoral Dissertation, Monash University)
- Wichitwathakan, L. (1930). *Prawattisat sakon lem thi 6 klao thung prawat khong Sayam (ton ton)* [Universal History, Volume 6: The Early Siam]. Phranakhon: Wiriyanuphap.
- Winichakul, T. (1995). The Changing Landscape of the Past: New Histories in Thailand Since 1973. *Journal of Southeast Asian Studies*, 26(1). 99-120.
- Winichakul, T. (2001). Prawattisat Thai bæp rachachatniyom: chak yuk ananikhomamphrang su rachachatniyomsamaimai ru latthi sadetpho khong kradumphi Thai nai patchuban [Royal-Nationalist History: From Crypto-colonialism to Modern Royal-Nationalism or Thai Bourgeois's Cult of Rama in the Present]. *Silapawattanatham*, 23(1). 56-65.
- Winichakul, T. (2011). Siam's Colonial Conditions and the Birth of Thai History. In Volker Grabowsky (Ed.). *Southeast Asian Historiography Unravelling the Myths: Essays in Honour of Barend Jan Terwiel*, (pp. 21-43). Bangkok: River Books.

- Winichakul, T. (2014). Modern Historiography in Southeast Asia: The Case of Thailand's Royal-Nationalist History. In Prasenjit Duara (Eds.), *A Companion to Global Historical Thought*, (pp. 257-268). NJ: Wiley Blackwell.
- Wyatt, D. (1984). *Thailand: A Short History*. London: Yale University Press.